Huygens Institute - Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW)

Citation:

F.C. Donders, Levensbericht G.E. Voorhelm Schneevoogt, in:
Jaarboek, 1872, Amsterdam, pp. 50-99

This PDF was made on 24 September 2010, from the 'Digital Library' of the Dutch History of Science Web Center (www.dwc.knaw.nl) > 'Digital Library > Proceedings of the Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW), http://www.digitallibrary.nl'

LEVENSSCHETS

VAN

GUSTAAF EDUARD VOORHELM SCHNEEVOOGT,

DOOR

F. C. DONDERS.

Vir bonus medendi peritus.

Gustaaf Eduard Voorhelm Schneevoogt, den 27sten December 1814 te Haarlem geboren, overleed op den huize Heienoord bij Arnhem, den 17den Augustus 1871.

Het was mijne taak, op de eerste vergadering na zijnen dood, in de natuurkundige afdeeling onzer Akademie eenige woorden te wijden aan zijne nagedachtenis. Wat mij nu al aanstonds was uit de pen gevloeid, terwijl het beeld van den dierbaren vriend mij levendig voor den geest stond, was te veel voor de gelegenheid, was althans meer dan de uitdrukking der eerste smart over het geleden verlies, meer dan het korte woord van hulde, dat de voorzitter op het officiëele bericht van overlijden pleegt te laten volgen. Het werd daarom ter zijde gelegd en ik sprak — wat het oogenblik mij ingaf.

Was het waar, wat bij oppervlakkige inzage sommige vrienden te kennen gaven, dat, met eenige aanvulling, het geschrevene als levensschets van Schneevoogt zou kunnen volstaan voor ons Jaarboek? — Ik dacht er anders over, maar liet die onderstelling mij toch gaarne welgevallen als argument, om mij met het schrijven dier schets te belasten. Want de taak lachte mij toe. Dertig jaren van Schneevoogt's leven heb ik met

belangstelling gevolgd; ik heb hem gewaardeerd als mensch en als vriend hem lief gehad; op het terrein zijner studiën en maatschappelijke bemoeiingen ben ik geen vreemdeling, — en ik had dus niet te vreezen, dat iemand het vermetel vinden zou, wanneer ik in dezen aan de inspraak van mijn hart gehoor gaf.

SCHNEEVOOGT was het allerminst de man, om in onze Akademie te schitteren. Zij is een Akademie van wetenschappen, waarin de geneeskunde, de praktische vooral, eene zeer ondergeschikte plaats inneemt en op geen bijzondere belangstelling kan rekenen. Geen wonder dus, dat de praktische arts de vruchten zijner studiën en zijner ervaring niet hier bij voorkeur nederlegde. Voor zoover ik mij herinner, heeft SCHNEEVOOGT slechts eene enkele bijdrage in onze afdeeling geleverd, en wel over *paralysie progressive atrophique* van CRUVEILHIER *). Maar zoo vaak zij zijne voorlichting verlangde omtrent vragen, de algemeene gezondheidsleer of medische politie betreffend, was hij bereid, zich van de hem opgedragen taak te kwijten, en bij ieder zijner rapporten kon, zoo 't noodig ware, zich de overtuiging bij ons vestigen, dat de Akademie een man van den stempel van SCHNEEVOOGT niet missen kan.

Ook buiten de Akademie zoeke men niet naar een schat van geschriften, die hem een gewichtige plaats in de geschiedenis der geneeskunde konden verzekeren. SCHNEEVOOGT's verdiensten bestaan in daden. Op het groote tooneel der maatschappij heeft hij uitgeblonken door zijn weldadigen invloed in velerlei richting, het meest door zijne groote hoedanigheden als arts. Een aanschouwelijk beeld zijns levens kan ik U slechts geven, door U deelgenoot te maken van mijne indrukken, van mijne ervaring. Ik reken daarbij op zooveel welwillendheid uwerzijds, als noodig is, om het mij te doen vergeven, wanneer ik zoodoende, in den aanvang althans, gevaar loop, tevens in zekere mate autobiograaf te worden.

*) in April 1854.

1.

Ik zag SCHNEEVOOGT voor het eerst kort vóór zijn optreden als eersten geneesheer aan het buitengasthuis te Amsterdam. 't Moet in den winter van 39 op 40 geweest zijn. In een der sombere zalen van het „Groot Rijks-Hospitaal" te Utrecht was ik bezig met het katalogiseeren van eenige praeparaten, toen, onder luid gesprek, de Directeur der kweekschool, de Heer ALEXANDER, een jeugdig kunstgenoot op de voorkomendste wijze binnenleidde. Blijkbaar had de jonge man het hart van den ietwat stuggen oude reeds veroverd. Voor de honderdste maal hoorde ik ALEXANDER zijne specimina van geïnjiciëerde variolae en van typheuse en tuberculeuse ulcera demonstreeren, — voor de honderste maal betoogen, dat, ja, long, verhemelte en keel, misschien ook de slokdarm, zitplaats konden zijn van pokken, maar dat al wat PETZHOLDT en anderen over variolae in het darmkanaal gezegd hadden louter verwarring en te eenemale ongegrond was. Maar veel meer dan al die vertoogen interesseerde mij de jonge man, tot wien ze gericht werden.

Hij was eer klein dan groot, voor 't overige onberispelijk van gestalte. Zijn houding was ongedwongen, zijn bewegingen los en bevallig, zijn manieren innemend en — beschaafd in de hoogste mate. Daarbij had hij een fijn gelaat, vol leven en beweging, waarbij zijne doorgaans ernstige uitdrukking wel eens wat schalksch worden kon, maar nooit ophield vriendelijk en goedhartig te zijn. Zijn persoonlijkheid kenteekende natuurlijke distinctie. Liet hij er zich aan gelegen zijn, een gunstigen indruk te maken, 't geschiedde zonder zweem van affectatie. Met welluidende en buigzame stem spreidde hij de heerlijke gave ten toon, van zich in ongezochten vorm sierlijk en nauwkeurig uit te drukken. Daarbij was hij even vaardig in de repliek als vlug in het bevatten. Iedere opmerking getuigde van kennis, iedere vraag van een juist begrip der zaak. Het onderhoud duurde geruimen tijd. Een paar malen kreeg ik een wenk, om een kast te openen en te sluiten. Na mij van den ontvangen last gekweten te hebben, trok ik mij weder eerbiedig terug, zooals het een kweekeling van 's Rijks Hospitaal

betaamde. 't Was al veel, dat ik later langs indirecten weg mocht vernemen, wie de bezoeker geweest was. Van stonde aan stond het besluit bij mij vast, mij te eeniger tijd met SCHNEEVOOGT in betrekking te stellen en naar zijne vriendschap te dingen.

Een jaar later had ik de schoolbanken verlaten en diende in de Residentie als officier van gezondheid bij het Regiment Grenadiers. Ik had de leerboeken ter zijde gelegd, met hunne onware en onbevredigende abstracties, en snakte naar de aanschouwing der levende wetenschap *in statu nascenti*. LALLEMAND'S Recherches sur l'encéphale had ik verslonden, in ANDRAL'S clinique médicale de echte klinische methode leeren kennen. Thans trachtte ik den weg te vinden in de natuur- en geneeskundige literatuur van den dag. Boven verwachting vond zich daartoe de gelegenheid in het leesmuseum, waartoe, tegen een kleine maandelijksche bijdrage, de officieren van het garnizoen toegang hadden. Spoedig was onze geneeskundige journalistiek aan de beurt. Ik kan niet zeggen, dat ik er bijzonder door gesticht was. Geïsoleerde ziektegevallen met het stereotype praedicaat van „belangrijk" en even stereotyp van gehalte, — goede stof tot onderhoud in een gezelligen medischen kring, maar van geenerlei nut voor de wetenschap — en vage theoretische bespiegelingen, zonder exacte basis, vormden schering en inslag. Een uitzondering maakte alleen de *Denken en meeningen omtrent geneeskundige staatsregeling en algemeene geneeskunde*, door Dr. HEIJE uitgegeven, later door het Archief voor geneeskunde vervangen. Stijl en vorm waren alvast uitnemend, en een edele zin en een echt wetenschappelijke geest traden U op iedere bladzijde te gemoet. In 1838 trekt HEIJE hier reeds tegen de teleologie, in het bijzonder tegen de heelkracht der natuur, te velde, met de opmerking, dat geene werking der natuur autonomisch mag worden opgevat. Slechts daarin schoten zijne pogingen te kort, dat geen genoegzaam werkdadig aandeel werd genomen in de wetenschappelijke beweging, die onder den invloed van gewichtige ontdekkingen zich elders op velerlei gebied openbaarde. Hier vond ik mijnen SCHNEEVOOGT weder als schrijver der inhoudrijke verslagen omtrent de verpleging in het Buitengasthuis. Ik zond eenige

opmerkingen omtrent inhoud en richting van het tijdschrift aan den Redacteur, met wien ik zoodoende in betrekking kwam, en van dezen, ik wist het, was slechts eene schrede tot SCHNEEVOOGT. Toch was het niet aan HEIJE's hand, dat ik mij tot hem gevoerd zag.

Hetzelfde jaar werd ik naar Utrecht gezonden, om aan 's Rijks Kweekschool anatomie en physiologie te doceeren. Het was een militaire order, trouwens in overeenstemming met mijne wenschen en neigingen. In Utrecht had MULDER, kort te voren als leeraar der scheikunde opgetreden, jong en oud om zich vereenigd, en met den tooverstaf van zijn genie nieuw leven gewekt. Hoe levendig staat ze ons nog voor den geest, die fiere indrukwekkende gestalte, in den stralenkrans van alom erkende verdiensten!

Al spoedig had ook ik het voorrecht, mij in MULDER's kring te zien opgenomen. Die kring nu strekte zich verder uit dan onze akademie-stad. Te Amsterdam had zich een vereeniging gevormd van jeugdige frissche elementen, die zich gaarne het jonge Holland noemde, kritisch op ieder gebied, talentvol en niet zonder productieve kracht. Een nog nauwere band omsloot een uitgelezen kring van jeugdige artsen, voor een deel tot dat jonge Holland behoorende, zonder uitzondering dezelfde richting toegedaan. MULDER bezat al de eigenschappen, om hun afgod te worden. Nauwelijks in die nieuwe wereld georiënteerd, ontving ik een uitnoodiging, om den avond te zijnen huize door te brengen. Daar vond ik twee representanten van dat jonge Holland, enkel gedreven door de zucht, om met MULDER in betrekking te treden. De een was Dr. HEIJE, als volksdichter toen ook reeds bekend, de ander onze SCHNEEVOOGT, beiden, evenals ik, nieuwelingen in het gastvrije huis, maar door onzen VAN GEUNS er zijnen Haarlemmermeervriend en bondgenoot contra POOL warm genoeg aanbevolen.

Die avond is mij onvergetelijk gebleven.

Er ligt, zoolang de illusiën der jeugd nog niet geweken zijn, iets oneindig bekoorlijks in de eerste ontmoeting van mannen, die, door hetzelfde streven bezield, elkander reeds hadden leeren achten en waardeeren. Al sprekende stijgt de behoefte, om

elkander te hooren, de drang, om zich te uiten over zoo menig punt van gemeenschappelijke belangstelling, en onder een wisseling van gedachten, die elkander schier verdringen, volgt een zalig gevoel van bevrediging en ontkiemt een nieuwe vriendschap. Een zoodanig tooneel had ik onder mijn oogen. De discussie was schitterend. Heerschappij over de taal wedijverde met rijkdom van gedachten. Ik luisterde in stille bewondering. Algemeene sociale vragen, als volksopvoeding en volksbeschaving, het hooger onderwijs, vooral het medisch-physische, geneeskundige standen, hygiene en ziekenverpleging werden achtereenvolgens op het tapijt gebracht. Een strenge kritiek werd over vele onzer toestanden en instellingen geveld. Overal legde men de leemten en gebreken bloot en doortastende hervorming was in den regel de leus. Omtrent de meeste punten waren de gevoelens eenstemmig. Maar terwijl in MULDER's energie iets overweldigends lag en HEIJE nooit terugdeinsde voor de consequentie zijner beginselen, vertegenwoordigde SCHNEEVOOGT het mildere, het bedachtzame element. Blijkbaar was het hem een behoefte, van iedere zaak, die ter sprake kwam, ook het goede te doen uitkomen. Als de jongste der trits sprak hij altijd met bescheidenheid; maar toch was het, alsof hij den vinger waarschuwend ophief, telkens wanneer een al te koene greep in overmoed werd aanbevolen: Zie toe, dat het middel, 't welk dienen zal om de gebreken uit te roeien, niet tevens de voorwaarden vernietige van al het goede, dat ge zoudt wenschen te behouden! „De wijze man" schertste MULDER „door zooveel bezadigdheid getroffen. Maar die bezadigdheid maakte plaats voor een heilige geestdrift, zoodra zijn overtuiging was gevestigd. Ik herinner mij, met welk vuur hij aandrong op verbetering van het praktisch-medisch onderwijs, hoe welsprekend hij in dezen het recht bepleitte der maatschappij, wanneer zij waarborgen verlangt, dat de door den staat geijkte arts zijn eigenlijk vak, *de kunst van genezen*, grondig versta.

Ging men van de toestanden op de personen over, dan kwam het karakter van SCHNEEVOOGT eerst recht in al zijn beminnelijkheid aan den dag. Zijn oordeel over menschen was altijd zacht en toegevend. Hij was niet blind voor hunne

gebreken; integendeel, — een vluchtige glimlach, een geestig woord kon het soms verraden — niets ontsnapte zijner fijne opmerkingsgave; maar hij constateerde ze alleen om ze te verklaren, niet om ze te veroordeelen. Het opvatten van iedere persoonlijkheid als een psychische éénheid, was hem eerst methode, daarna door oefening natuur geworden. Van een zijner vrienden getuigde hij: "Ik heb hem lief met zijn gebreken, ik zou "bijna zeggen, om zijn gebreken; want niet te vergeefs heb "ik gezocht naar de deugden, waarvan ze onafscheidelijk zijn."

Met dat milde oordeel over menschen, hing dat onverstoorbaar goede humeur samen, dat de beminnelijkheid van zijn karakter voltooide.

Het was middernacht, toen wij van MULDER afscheid namen. SCHNEEVOOGT's eerste behoefte was in verrukking den indruk weer te geven, dien MULDER's persoonlijkheid op hem gemaakt had. Ook HEIJE was diep getroffen door de "kräftige Erscheinung."

Ik bracht de beide heeren naar hun logement en wendde nu langzaam mijne schreden huiswaarts. Er was zekere onrust en gejaagdheid in mijn gemoed. En toch was ik in opgetogen stemming. Ik begreep, dat die avond niet voor mij zou verloren gaan. Een ferment was in mijn geestig bestaan geworpen en een nieuwe wereld van gedachten begon zich voor mij te ontsluiten. Dertig jaren zijn sedert dien voor mij gedenkwaardigen avond verloopen, en levendig kan ik mij nog in den toestand verplaatsen, waarin ik verkeerde. In mijn verleden lag daarvan de verklaring: tot mijn dertiende of veertiende jaar opgevoed in een der "acht zaligheden," — zoo noemt men ironisch de armzaligste heidorpen op de zuidelijke grenzen van Noord-Brabant — om ter kostschoole van Meester PANKEN te Duizel Hollandsch, Fransch en rekenen te leeren; van mijn 14de tot mijn 17de op de Latijnsche school bij de eerwaarde Paters te Boxmeer, waar men gebrekkig Hollandsch in gebrekkig Latijn vertaalde, maar geen enkelen schrijver naar eisch behandelde; daarna een overhaaste physisch-medische studie van vier jaren aan de kweekschool en tevens aan de universiteit, — zoodoende mocht ik een zekere mate van kennis hebben opgedaan, in mijne ontwikkeling waren ongeloofelijke leemten overgebleven, die

zich dien avond als leegten hadden doen gevoelen, met een onbeschrijfelijken *horror vacui*. SCHNEEVOOGT nu was in mijn oog de type der harmonische ontwikkeling, dien ik als mijn ideaal stelde. In hem vond ik alles wat mij ontbrak en toch niet zoo geheel onbereikbaar scheen. Kan het anders als dat ik mij krachtig tot hem aangetrokken voelde?

Weinige dagen later was ik op weg naar het buitengasthuis te Amsterdam.

Hier zat SCHNEEVOOGT op zijnen troon, gebiedende over de hoofden en de harten van lijders en suppoosten, met den scepter der wijsheid, der kennis en der humaniteit!

Toen ik binnentrad, was hij op weg naar de ziekenzalen. Ik wenschte niets liever, dan hem daarheen te vergezellen. Gaandeweg had ik gelegenheid op te merken, hoe hij de kunst verstond, zijne onderhoorigen aan zich te verbinden en blijmoedig te stemmen bij hun moeielijk werk. Ieder bediende groette hem vertrouwelijk en toch eerbiedig. Allen knikte hij vriendelijk toe, met een opwekkend, belangstellend of bemoedigend woord op de lippen. Hij was als een vader in een lief gezin. Een blijkbaar ietwat schuchteren groet nogtans liet hij onbeantwoord, en in zijn afgewenden blik was ontevredenheid te lezen. „Doctor, het zal niet meer gebeuren," stamelde met tranen in de oogen de boetvaardige, zich van een klein plichtverzuim bewust.

Ik had een strafoefening in het buitengasthuis bijgewoond!

SCHNEEVOOGT bezat het geheim, om de menschen beter te maken. Hij wist, dat men het goede slechts heeft uit te lokken, om het naar de wetten van gewoonte en oefening tot ontwikkeling te brengen, en dat het kwade daarbij uit gebrek aan voedsel wegsterft.

In bijna alle gasthuizen kondt gij de klacht vernemen, dat juist de beste bedienden spoedig een beter heenkomen zochten en de inrichting in den steek lieten. Niet alzoo bij SCHNEEVOOGT. Hij leerde hen, hunne taak niet slechts als een middel van bestaan, maar ook als een liefdewerk op te vatten, en ze waren er betrekkelijk gelukkig en tevreden Zoo boeide

hij hen aan zijn gasthuis. En aan welk gasthuis? Daarover nader.

Wij traden tot de zieken. Bij zijne nadering kwam een glans op hun gelaat. Hij kende ze allen, niet slechts als zieken, maar als menschen. Tot ieder hunner richtte hij zich met het gepaste woord, altijd op den zachten deelnemenden toon, die den weg vindt tot het hart en vertrouwen inboezemt. Daarop volgde het onderzoek, subjectief en objectief, zoo volledig mogelijk, een voorschrift, een aanbeveling, en een bemoedigend woord tot besluit. Alles geschiedde met de grootste kalmte. Geen zweem van haast of overijling. Iedere zieke had het gevoel, dat zijn arts hem, zoolang als noodig was, onverdeeld had toebehoord, en dat hij gelegenheid had gehad, te zeggen wat hij zeggen wilde.

Bij belangrijke gevallen stond hij langer stil. Hij begon, met mij het ziektebeloop te schetsen, met een orde, een juistheid en soberheid, tegelijk zoo plastisch en zoo afdoende, dat ik slechts te luisteren, niets te vragen had. Het onderzoek van den lijder voltooide de schets. Daaraan werden nog eenige beschouwingen vastgeknoopt omtrent behandeling en prognose. Het geheel vormde een klinische les, zooals ik nooit te voren gehoord had.

Van de gewone lijders gingen wij naar de krankzinnigen. Ten getale van 200 ongeveer werden ze in het buitengasthuis verpleegd tot aan het jaar 1849, toen de daar aanwezigen naar Meerenberg werden overgebracht, waarna het gasthuis verder slechts tot tijdelijke verblijfplaats voor krankzinnigen zou worden gebezigd. Onuitwischbaar is mij de indruk bijgebleven van de belangstellende zorg en den zeldzamen tact, die hij ook tegenover deze klasse van lijders bij ieder woord aan den dag legde. Dat het *„non restraint"*, waarvan hij warm voorstander was, zich onder de gegeven omstandigheden niet onvoorwaardelijk liet toepassen, was hem een ergernis. Bijzonder lang onderhield hij zich met een dier sombere figuren, als in ieder gesticht ons te gemoet treden: ze scheen hem kalm aan te staren. „Zoudt ge gelooven" zoo sprak hij later, „dat diezelfde persoon, nog „kort geleden, een aanslag op mijn leven in den zin had?

„Alleen dorst hij het niet te onderstaan, en poogde nu een „ander er in te betrekken, diens bezwaren uit den weg ruimende „met de opmerking, dat ze, als krankzinnigen, immers niet ver„antwoordelijk waren en dus geen straf te duchten hadden." Goedheid alleen en overredingsgave hadden den ongegronden wrok tot zwijgen gebracht. Gevallen als deze zijn wel in staat, op het punt van toerekenbaarheid ons den angel van het scepticisme te doen gevoelen. 't Is een onderwerp, dat, zoolang ik medicina forensis doceerde, mij ieder jaar een slapeloozen nacht bezorgde. Hoezeer heb ik daarbij onzen SCHNEEVOOGT benijd, die — getuigen zijn klassieke rapporten *), modellen van psychologische analyse voor alle tijden — ook voor de moeielijkste gevallen niet terugdeinsde en, wikkende en wegende, van zijn standpunt de oplossing wist te geven, die den rechter bevredigde.

Eindelijk gingen wij naar de ontleedzaal. De interne had een lijkopening verricht, waarvan wij de resultaten zouden zien. Een tweede deed SCHNEEVOOGT zelf. Zij geschiedde met zorg en belangstelling; ook het mikroskoop, destijds nog weinig in gebruik, werd daarbij te baat genomen. Met de aanteekeningen in de hand recapituleerde hij in korte woorden het ziektegeval, en het resultaat der sectie werd nu als toelichtend en afsluitend complement daaraan toegevoegd. Alles geschiedde met een orde en kalmte, alsof er in de heele wereld niets anders te doen ware.

Hier dus, in dit armoedige lokaal, met zijn gebrekkige hulpmiddelen, verzamelde SCHNEEVOOGT voor een goed deel de bouwstoffen zijner belangrijke verslagen †. Hier was het, de gedachte vervulde mij met eerbied, dat SCHROEDER VAN DER KOLK de stof gevonden had voor zijn wereldberoemden *fasciculus primus*.

Mijnen dank voor al wat ik gezien en gehoord had beantwoordde SCHNEEVOOGT met een verontschuldiging over zijn

---

*) *Nederlandsch Lancet*, 1843 en 1848.

†) De eerste (1841—1846) werden opgenomen in onderscheiden deelen van HEIJE's *Archief*, latere in het Tijdschrift voor Geneeskunde; die van 1853 en 1859 werden afzonderlijk uitgegeven. 4°. Amsterdam, C. G. VAN DER POST.

gasthuis, die veel had van een bittere klacht. Maar daarover later.

SCHNEEVOOGT woonde in het gasthuis. De te zijner beschikking gestelde lage schamele vertrekken had zijn kunstzin in gezellige en behagelijke kamers herschapen. Hier vond ik hem later, met den tweeden geneesheer en de internen de statistiek opmakende der afgeloopen maand, bijzonder met het oog op de recurreerende ziekten, — om verder onder vriendschappelijken kout den avond met elkander door te brengen. Die samenkomsten, waarop SCHNEEVOOGT zijne veelzijdige gaven als gastheer ontwikkelde, zijn allen, die er deel aan namen, onvergetelijk geworden. Er lag inderdaad iets ideaals in SCHNEEVOOGT's betrekking tot de meesten zijner assistenten.

En zijne verhouding tot den oeconoom?

SCHNEEVOOGT was niet de Directeur van het gasthuis. Hij was slechts de eerste geneesheer. Een oeconoom, met den titel van Directeur, stond hem ter zijde, *zoogenaamd* onder zijn toezicht. Bij zijn optreden vond hij een oeconoom, tuk op zijn macht en op zijn rechten. SCHNEEVOOGT daarentegen maakte de zijne altijd ondergeschikt aan het belang der lijders. Dat had den tegenstand reeds half gebroken, toen een belangrijke ziekte den oeconoom de hulp van den eersten geneesheer deed inroepen, en voortaan, wat wonder? — was SCHNEEVOOGT's wensch hem een bevel.

Bedrieg ik mij niet, dan hebt ge het toonbeeld voor oogen van den hospitaalarts en van den klinischen leeraar, en ik mag er bijvoegen — van den beminnelijken man.

Ik heb eenvoudig naar het leven geteekend.

Langs welken weg is SCHNEEVOOGT geworden wat hij was?

II.

Van vaders zijde stamde onze SCHNEEVOOGT uit de geslachten der SCHNEEVOOGTS en der VOOLHELMEN, het laatste vooral

in de geschiedenis van Haarlem's bloementeelt met eere genoemd. Het was van oudsher de gewoonte, dat de zoon des huizes, die bestemd was, om later aan het hoofd der firma te staan, heinde en ver in Europa werd uitgezonden, deels om de locale eigenaardigheden van zijn vak door aanschouwing te leeren kennen, deels om oude betrekkingen te bevestigen en nieuwe aan te knoopen. Dat voorrecht was den vader van onzen SCHNEEVOOGT ten deel gevallen. Op die reizen had hij den last der gewone vooroordeelen afgelegd, een schat van wereldkennis opgedaan en zich den weg gebaand tot eene algemeene ontwikkeling schier boven zijnen stand. Der opvoeding zijner kinderen kwam dezen ten goede. — GUSTAAF's moeder was eene geborene Hohnfeld, uit Danzig. Schrander en beschaafd, en daarbij zorgvuldig in alles wat de huishouding betrof, trad zij op als de degelijke Duitsche moeder en huisvrouw. Haar ten gevalle werd in den familie-kring doorgaans Duitsch gesproken. Poësie en kunst, muziek vooral werden er ernstig beoefend, en deze dienst der Muzen spreidde over het ouderlijk huis een bekoorlijkheid, in die dagen zeldzamer nog dan in de onze.

Onder zoodanige indrukken groeide GUSTAAF op, met zijnen broeder, ouder dan hij zelf, en met verscheiden zusters, allen eensgezind en innig aan elkander verknocht.

Eenige jaren, ik meen tot zijn veertiende, bracht hij door op het instituut der „Brüdergemeinde" te Neuwied. Vond zijn zin voor Duitsche letterkunde hier degelijk voedsel, wellicht werd er tevens de kiem gelegd tot de zachte gemoedsstemming, die hem een tweede natuur worden zou: want als knaap was hij hartstochtelijk en trad fier en krachtig op, zelfs met een zweem van heerschzucht en aanmatiging. Van jongs af aan legde hij een bijzondere vlijt aan den dag en een groote nauwgezetheid in het volbrengen eener hem opgedragen taak, een eigenschap, die hem zijn geheel leven door vergezelde. Als knaap reeds was hij vroeg uit de veeren, wanneer het gold zijn werk af te maken. Dat hij met NICOLAAS BEETS en HACKE VAN MIJNDEN op dezelfde bank zat van het Haarlemsche gymnasium, kan voor zijne vorming niet onverschillig zijn geweest. Met den laatste vooral bleef hij in levendig verkeer,

als studenten waren zij wederzijds logeergasten uit Utrecht en Leiden en sloten een trouwen vriendschapsbond, waarin ik later het voorrecht had mij te zien opgenomen.

In September 1832 werd SCHNEEVOOGT als student te Leiden ingeschreven. Zijn keuze was gedaan: hij zou in de medicijnen studeeren.

Hoe stond het in die dagen te Leiden met de gelegenheid tot medische vorming, en hoe heeft SCHNEEVOOGT zich die ten nutte gemaakt?

Op die beide vragen mag men hier eenig antwoord verwachten.

Het jaar 1832 verplaatst ons in een tijd, die van groote omkeeringen op biologisch en medisch gebied zwanger ging. Maar in de verte nog slechts hoorde men het ruischen, en het zal niemand bevreemden, dat het klassieke Leiden, dat op zooveel alouden roem kon bogen en waar men de schimmen van eenen BOERHAAVE en GAUBIUS, van eenen ALBINUS en SANDIFORT nog zag rondwaren, daarvoor doof gebleven was.

SCHNEEVOOGT zou later op gevoelige wijze ondervinden, dat hij zijn medische studien onder geen gelukkig gestarnte begon.

Van de oude letteren kan ik zwijgen. De laatsten der medici, die in dat strijdperk hunne sporen verdienden, FRANS ERMERINS en GOZEWIJN LONCQ, zouden straks de Hoogeschool verlaten, en onder SCHNEEVOOGT's tijdgenooten was er geen, die in hunne voetstappen trad. Voldoen aan den eisch der wet, — hooger reikte hun ambitie niet. De natuurkundige faculteit was uitnemend bezet. UYLENBROEK, die den katheder van MUSSCHENBROEK met eere bekleedde, gaf, naar aller getuigenis, voortreffelijk onderwijs, eenvoudig, klaar, door proeven opgehelderd, in allen deele berekend voor de behoefte van den medicus. Met een dubbele taak zag zich REINWARDT belast, met het onderwijs in scheikunde en in plantenkunde. Dat hij een groote voorliefde had voor de scientia amabilis, — daarvan weten zijn nagelaten werken te verhalen. Maar op zijn onderwijs in scheikunde drukte hij toch ook den stempel van een buitengewoon man.

Wie zijne elementa chemiae belangstellend had gevolgd, had grondslagen gelegd, waarop hij kon voortbouwen. Zijn onderwijs moet in den trant geweest zijn van dat van NICOLAAS DE FREMERY, dat bij al mijne Utrechtsche tijdgenooten hoog stond aangeschreven. Aan praktisch werken werd destijds door de medici nog niet gedaan: dat zou eerst eenige jaren later door MULDER worden ingevoerd. Omtrent de lessen van JAN VAN DER HOEVEN was tot aan het einde zijner loopbaan maar eene stem Zij waren voortreffelijk. Van den man van smaak, van algemeene ontwikkeling en van een wereldberoemde eruditie kon men niet anders verwachten. Was VAN DER HOEVEN wellicht niet genoeg de praktische zoöloog, om een eigenlijke school te stichten, den student in te wijden in zijn vak en er hem liefde voor in te boezemen, dat verstond hij meesterlijk. Ook voor dorre anthropologie, in den geest van BLUMENBACH, vóór nog de adem der descendentie-leer over haar was heengegaan en de „antiquity of man" tot een wetenschap geworden was, wist hij, jaar in jaar uit, eene groote schaar van toehoorders te bezielen, — zeker een welsprekend bewijs zijner groote gaven als docent. In die dagen werd door vele studenten de wiskunde beschouwd als een noodzakelijk kwaad: of het den verdienstelijken DE GELDER gelukken mocht, hen van die noodlottige dwaling terug te brengen, kan ik niet beslissen. Maar, summa summarum, was het onderwijs in de vierde faculteit deugdelijk en goed. Mag ik mij eene aanmerking veroorlooven, het zou deze zijn, dat natuur- en scheikunde, de essentiëele propaideusis der medische studiën, door de natuur-historische vakken overvleugeld werden, die ik voor den medicus toch meer tot de orneerende zou willen tellen.

Stond nu de medische faculteit der natuurkundige waardig ter zijde?

Niet zoo onvoorwaardelijk kan mijn antwoord bevestigend luiden. De faculteit telde onder hare leden mannen van groote verdiensten, uitblinkende door geleerdheid en met ijver bezield voor het onderwijs. Maar — of zij de eischen begrepen van het nieuwe tijdperk, dat zich aankondigde, of zij zaden uitstrooiden, die zich in hunne discipelen pari passu met de wetenschap konden ontwikkelen, dat mag men betwijfelen.

In den laatsten der SANDIFORTS vinden wij een waardigen vertegenwoordiger der school van ALBINUS. Dat bewijzen zijne geschriften, dat staafde hij door zijn onderwijs. Het descriptief en topograpisch anatomische zijn boven mijn lof verheven. Beschikkende over tal van lijken, destijds bereidwillig door Amsterdam afgestaan, leidde hij, onverdroten, tot zijn emeritaat, de praktische oefeningen van een vijftigtal studenten, die er zich een lust uit maakten, praeparaten te leveren, hunnen meester waardig. En hoe zijne demonstraties werden op prijs gesteld, moge de trouw getuigen, waarmede candidaten en candidandi ze om strijd bijwoonden. Maar de algemeene ontleedkunde kwijnde aan de zijde harer oudere zuster, en over de wetenschap van het leven lag de schaduw des doods: het langzaam voorlezen van latijnsche dictaten, te recht of te onrecht als een vertaling van RICHERAND'S *Nouveaux élémens* uitgekreten, gold voor onderwijs in de physiologie, en de beste studenten bezochten alleen het responsorium, waarop eens in de week vergelijkend anatomische praeparaten ter bezichtiging werden rondgegeven.

Zoo was het, en wie het anders zou hebben gewenscht ware door velen als ketter uitgeworpen. Zelfs verscheiden jaren later — in 1846 — kende de geneeskundige faculteit nog geen hooger ideaal dan de school van ALBINUS.

Toen naderde de tijd, waarop GERRIT SANDIFORT zijn ambt zou neerleggen. Hij had reeds een opvolger op het oog. Maar diens poging, om door de Hollandsche maatschappij bekroond te worden, verwierf hem slechts de schande, als plagiator te worden gebrandmerkt. Er waren intusschen „kapers op de kust" verschenen. MOLESCHOTT had door zijne bij TEYLER bekroonde verhandeling *) zich een goede introductie verschaft in zijn vaderland; VAN DEEN'S onderzoekingen over het zenuwstelsel waren door de geheele wetenschappelijke wereld met belangstelling ontvangen, en wellicht duchtte men, dat schrijver dezes mocht worden aanbevolen, die aan 's Rijks

* *Kritische Betrachtung von* LIEBIG'S *Theorie der Pflanzenernahrung*. Harlem 1845.

kweekschool voor militaire geneeskundigen anatomie en physiologie doceerde.

Maar zouden deze moderne geleerden de physiologie niet in aanzien brengen ten koste der anatomie?

Een veelbelovend student der Leidsche Hoogeschool werd ijlings uitgezonden, om, ondersteund door de Regeering, die er zich zoodoende al aanstonds in betrokken zag, in het buitenland zich tot professor te bekwamen, en — de teerling was geworpen. De physiologie had een slag in het aangezicht gekregen. Nog twintig achtereenvolgende jaren — tot de komst van HEIJNSIUS — zou het veld van de studie des levens braak liggen. Maar laat ik niet verzwijgen, dat de eerlijke HALBERTSMA het in lateren tijd niet aan pogingen liet ontbreken, om van het onderwijs in physiologie ontslagen te worden.

Het gebrekkig onderwijs in physiologie moest zich op tweeërlei wijze wreken. In de eerste plaats kwamen de studenten onvoorbereid op de pathologische lessen, maar in de tweede waren dezen niet naar eisch doordrongen van gezonde physiologische begrippen. Welk patholoog is in staat, de physiologie op moeielijke tochten bij hare snelle vaart te volgen, zoo hij niet nu en dan op de wieken van zijn ambtgenoot kan drijven?

PRUIJS VAN DEN HOEVEN was een merkwaardig man. Ik zal de laatste zijn, om zijn groote gaven te miskennen. De roem van grondige geleerdheid, die van hem uitging, was verdiend. Het aanzien, waarin hij stond bij zijn leerlingen, is mij waarlijk geen raadsel. „Hij boezemde ons liefde in" zoo getuigt een zijner vereerders, „voor het ware en goede: hij gaf ons zin „voor wetenschap en wees ons den weg, om tot wetenschap te „geraken. We leerden de wetenschap in hare wording en ont„wikkeling kennen. We werden bekend gemaakt met de ware „en met de valsche beginselen, waarvan hare beoefenaars in „vroegeren en lateren tijd waren uitgegaan. We werden gewe„zen op de groote mannen, die ons tot toonbeelden moesten „strekken. Bronnenstudie in den ruimsten zin des woords, met „name de studie van alle observatores medici, werd ons aanbe„volen als eene conditio sine qua non, om zelfstandige medici „te worden, om ons voor eenzijdigheid te bewaren, om ons op

„geneeskundig gebied tot waarheid te brengen." Maar in weerwil van dit getuigenis, moet ik staande houden, dat zijn onderwijs op menig punt verouderd was. Bepaaldelijk geldt dit van dat der algemeene ziektekunde. Trouw had hij een reeks van jaren GAUBIUS geëxpliceerd. Hij prijst hem als zijn Sacerdos en Mystagogus. Schoorvoetend komt hij in 1834, toen een nieuwe editie van GAUBIUS werd verlangd, tot de uitgaaf zijner *Initia:* „Caeterum" zegt hij, als had hij zich over zoo stout bestaan te verontschuldigen, „mihi inter scribendum semper praeclarae „GAUBII institutiones ob oculos versabantur, quas utinam potuis„sem imitando vobis reddere." Inderdaad op vele plaatsen dezelfde dogmatische betoogtrant, dezelfde abstractiën en algemeenheden, die de een beter, de ander minder goed te zeggen weet, maar die een ieder zelfstandig afleidt en kent, die ingewijd is in de bijzonderheden, waarop het aankomt. En inmiddels geen woord over de ontdekking van CHARLES BELL, op biologisch gebied de grootste na die van den onsterfelijken HARVEY, — geen woord over diens physiologische en pathologische onderzoekingen, de grondslagen der pathologie van het zenuwstelsel, verzameld sedert lang en door ROMBERG in 1832 in het Hoogduitsch overgebracht, — geen woord over de Fransche pathologisch anatomische school, die in haren vollen bloei was: zelfs de naam van LAËNNEC, reeds in 1819 schepper der physische diagnostiek, komt niet voor. Wel had de schrijver der *Auscultation médiate* grond te klagen over „nostra (enim) aetas incuriosa quoque suorum." En in die uitsluiting lag noch onkunde, noch onwil: 't was de methode, de dogmatische methode — trouwens voor de algemeene ziektekunde destijds nog overal in zwang, — die daarvan de schuld droeg.

Gunstig stak zijn onderwijs in de bijzondere ziektekunde daarbij af. In zijn werk *de arte medica*, slechts weinig jaren later uitgegeven, spreidt dezelfde VAN DER HOEVEN een eruditie ten toon, waarover zelfs een ANDRAL zijn bewondering uitsprak, gepaard met het ernstigste streven, om ook aan de jongste resultaten van onderzoek volkomen recht te doen wedervaren. Maar dat was niet genoeg. Het was alles geënt op den ouden stam. Het had geen eigen wortels, geen eigen sappen. Het miste

wat in diezelfde dagen, bij het aanvaarden van het hoogleeraarsambt, door ALEXANDER SUERMAN zoo treffend werd uitgedrukt: „disciplinae physicae medicinae non additae sed in ipsam introductae." En vraagt men naar de toepassing in de praktijk: in SCHNEEVOOGT's studiejaren was het stethoscoop nog schier een curiosum! Ziedaar een maatstaf ter beoordeeling.

Vulde MACQUELIJN aan wat PRUYS VAN DER HOEVEN te kort schoot? — Die 's mans onderwijs gekend hebben glimlachen bij de vraag. MACQUELIJN was een origineel man en een schrander hoofd; maar hij had te weinig ernst om veel invloed te hebben, en stond op medisch-praktisch gebied te veel aan de zijde van hen, die op tact en doorzicht snoeven, als lagen diagnosis en curatie binnen het bereik van intuitie.

Van BROERS was veel te leeren. Over zijn degelijkheid én als chirurg én als obstetricator was slechts ééne stem. Zijn onderwijs trok SCHNEEVOOGT bijzonder aan. Trouw was hij te vinden op de chirurgische kliniek, trouw in het tococomium. Hier zag hij de menschelijke natuur zuchten onder smarten, maar tevens de macht der kunst, om die smarten te bezweren. Dat bevredigde zijn echt humaan gemoed. Ik geloof niet, dat men naar een anderen grond zijner voorliefde heeft te zoeken. Nu is de studie der heel- en verloskunde op zich zelve belangrijk genoeg, de praktijk zelfs bij uitstek leerzaam. Maar de daartoe betrekkelijke feiten staan meer op zich zelf, worden althans als meer op zich zelf staande behandeld, en ze missen daardoor de vormende kracht, die in de medicina interna gelegen is. PRUYS VAN DER HOEVEN werd dan ook als het middelpunt der faculteit beschouwd. Van hem moesten geest en richting uitgaan, en hij was het, die bij meer dan eene gelegenheid zich geroepen achtte, zijne stem over de eischen der medische vorming te doen hooren. Dat waren beschouwingen, in abstracto. Wat, in concreto, de vorming in die dagen was, wat — ze te wenschen overliet, daarvan trachtte ik U een denkbeeld te geven. Gunstiger wordt ons oordeel niet, wanneer wij weten, dat het kleine aantal zieken en de bekrompen zalen in geen evenredigheid stonden met het groote aantal praktikanten.

Wij komen thans tot de vraag, hoe onze student zich de bestaande gelegenheid ten nutte maakte.

Nam hij gretig ieder middel te baat, om zijne physisch medische kennis uit te breiden? Trachtte hij door eigen studie datgene aan te vullen, waarin het onderwijs te kort schoot?

't Is er verre van af. Ik heb maar één getuigenis vernomen: „SCHNEEVOOGT heeft niet goed gestudeerd."

Bij die verklaring ziet menigeen vreemd op. Het is wel der moeite waard er bij stil te staan.

Wat beteekende voor SCHNEEVOOGT het Academie-leven? Wat beoogde hij? — Zeker het allerminst, in 't gareel te loopen van bekrompen vakstudie en in proefhoudende examina daarvan de schitterende blijken te geven. Arts te zijn, dat gevoelde hij, was zijn roeping. Die roeping had haren grond in zijn warm menschlievend gemoed, dat geen lijden zien kon, zonder zucht om te helpen. In den werkkring van den geneesheer, zoo sprak een inwendige stem, zou zijn hart bevrediging vinden, — en zij heeft hem niet bedrogen. Maar de studie der natuur- en geneeskunde, die daartoe den weg banen moest, trok hem niet zoo bijzonder aan: zij was hem veeleer slechts middel tot het doel. Aan de andere zijde was zijn kunstzin vroegtijdig gewekt. Van daar een krachtige drang tot algemeene ontwikkeling en beschaving En in deze zocht hij den vorm met het wezen te verbinden. Want harmonie was hem het hoogste. Hij eischte ze in de wereld buiten zich en trachtte ze te verwezenlijken in zijn persoon. De keuze zijner vrienden was hiermede bepaald: hij vond ze onder de vrienden der Muzen. Wie smaak had voor goede muziek, gevoel voor beeldende kunst, liefde voor de meesterstukken der nieuwere letterkunde, der Duitsche bovenal, was hem sympathisch. Tot laat in den nacht klonken de toonen van zijn klavier, en een avond, aan het zingen van kwartetten gewijd, was voor hem het *nec plus ultra* van genot. En er lag in dit alles een hooger streven, geene bloot zinnelijke verstrooiing. SCHNEEVOOGT's eerste pennevrucht uit die dagen, in het door HEYE en DROST uitgegeven tijdschrift, *de Muzen*, te vinden, was een degelijk stuk ove

het Haagsche muziekfeest, destijds een nieuw verschijnsel in onze toonwereld.

Men meene intusschen niet, dat SCHNEEVOOGT bekrompen aan vormen hechtte. Ruwheid zelfs kon hem bekoren, wanneer ze zich door kracht en natuurlijkheid aanbeval. Onder de meesterlijke schetsen, waarvan ze overvloeit, brengt ons de biographie van BAKHUIZEN VAN DEN BRINK een tafereel, niet minder karakteristiek voor den „jongen student in de medicijnen", — en wie kan dat anders als onze SCHNEEVOOGT geweest zijn? — dan voor BAKHUIZEN zelf. Men ziet, gegrepen uit het leven, hoe deze hem in een zalig oogenblik recht onbehouwen met GOETHE op het lijf valt, hoe, bij het zien der groteske figuur, SCHNEEVOOGT, om aan zijn ergernis lucht te geven, met wonderlijke gevatheid aan GOETHE een citaat ontleent, brutaler dan ooit de jonge student den ouderen toeduwde, maar — even snel bezwijkt voor den gulhartigen onverstoorbaren humor van den éénigen „BAKKES:" en de vriendschap bleek ge„sloten," verhaalt ons POTGIETER, „voor drie dagen zamen „studeerens van den *Faust*, voor lange jaren van vertrouwelijk „verkeer gedurende beider verblijf in Amsterdam."

Gij begrijpt nu, waarom het heet: „SCHNEEVOOGT heeft niet goed gestudeerd". En wat leeren wij daaruit? — Laat vrij den kunstzin zich ontwikkelen, hij bevordert de beschaving en verbetert de zeden. Maar zal de vakstudie er niet onder lijden? Wat nood! Het praktisch doel moge tijdelijk worden uit het oog verloren, het zal, was de keuze gewettigd, te zijner tijd op den voorgrond treden. Bekommer u niet, zoolang een hooger streven zichtbaar blijft. Alleen van vadsigen en onverschilligen is niets te wachten. Daarom, wie zijn eigen weg zoekt, men wijze hem den gewonen niet. Honderd tegen één, dat hij het verder brengen zal, dan wie, uit angst van te verdwalen, altijd op den handwijzer let. Trouwens, in zijn zelfstandig streven lag reeds het criterium zijner superioriteit. Vrees zelfs niet, dat hij later zal aankomen. Onverwachts krijgt hij het doel in het oog, en men staat verbaasd, mits men de vrije oefening zijner krachten niet belemmerd had, hoe hij thans met reuzenschreden vooruitsnelt. SCHNEEVOOGT is hiervan het le-

vende voorbeeld. Wie waagde te voorspellen, dat hij na vier of vijf jaren de man zou zijn, dien ik u voorstelde als het toonbeeld van den praktischen arts en den klinischen leeraar? En toch de kiem daartoe werd in die dagen reeds gelegd.

Wil men meer voorbeelden? Een treffender nog levert ons SCHNEEVOOGT's boezemvriend, de geniale MOLEWATER. Dát praedicaat werd unanimi consensu hem door zijn commilitones toegekend. Maar was er sprake van zijn medische kennis, dan haalden ze de schouders op. Waar iets schoons te zien, iets voortreffelijks te genieten, iets edels te verrichten viel, stond MOLEWATER in de eerste rijen; maar op de medische collegies zag men hem zelden, en met een medisch boek in handen — bijna nooit: „'t kon hem toch niet zijn aangewaaid", zoo redeneerden zij. En wie later hem gadesloeg in de maatschappij, hetzij als Directeur van het Rotterdamsche ziekenhuis, in alle onderdeelen *zijne* schepping, hetzij als klinisch arts en docent, door zijn discipelen geacht en vereerd, hetzij als wakkeren strijder voor de Duitsche methode bij het door hem zoo krachtig bevorderde doofstommen-onderwijs, wie gezien had, hoe hij, allen wederstand ten trots, door persoonlijk overwicht onkunde en bekrompenheid wist tot zwijgen te brengen, wenschte Nederland geluk met zulk een man.

Overigens rijst de vraag, of studenten als SCHNEEVOOGT en MOLEWATER voor een meer bezielend medisch onderwijs niet al aanstonds zouden zijn gewonnen geworden. Juist de begaafdsten stellen de hoogste eischen. Het dogmatische dulden ze slechts in de exacte wetenschappen: elk ander vak, zal het hen boeien, moet genetisch en kritisch worden behandeld. Zij hebben fijne voelhoorns. Het ontgaat hun niet, dat het gebouw der geneeskunde niet overal even hecht en sterk is. Zij willen daarom het materiaal wel eens zien vóór het gebruikt wordt, en zijn er gaarne bij, als de stukken worden in elkander gezet. En aan die eischen kan de actualiteit oneindig beter voldoen dan de historie. Zij verlangen dus toegang tot de werkplaats. Een onderzoek, dat tot nieuwe resultaten leidt, een kritiek, die met het experiment te rade gaat, kan op hunne belangstelling rekenen. Voldoet het onderwijs aan deze voorwaarden niet,

dan kan de feiten-kennis der begaafdsten beneden die der gewone blijven. Gelukkig, dat zij hun leemten gevoelen, en gemakkelijk de middelen vinden om ze aan te vullen. Het jaar na zijn promotie, vallende in 1838, zou de bibliotheek van den jongen medicus, die zich te Amsterdam gevestigd had, de juistheid dier bewering reeds kunnen staven. Zijne taak was hem hooge ernst. Zelfstandig tegenover zieken geplaatst, gevoelde hij al het gewicht der verantwoordelijkheid, die op hem rustte. Toen kwam het er op aan, dat gevoelde hij, de zieken te kunnen genezen. Maar diagnose, dat zag hij in, moest de grondslag zijn van alle therapie Zonder juiste appreciatie van den toestand moest alle therapeutische ervaring ijdel en onbruikbaar blijven. Wij zien SCHNEEVOOGT nu omringd van de beste schrijvers, waaruit die kennis te putten was. LAËNNEC was zijn vraagbaak. Reeds was hij ingewijd in de geheimen der percussie en auscultatie. Maar de geheele Fransche school — was zij niet de productieve in die dagen, en in de jaren die daaraan voorafgingen? — vinden wij vertegenwoordigd: ANDRAL, BOUILLAUD, LOUIS, ROCHOUX, ROSTAN, met het verlokkende *Examen des doctrines médicales* van BROUSSAIS, dat in onovertroffen stijl de werken van de oudere schrijvers dier periode voor hem ontsloot, — daarnaast ESQUIROL, RAYER, RICORD, allen klassiek in hunne specialiteit; van de Engelschen HOPE, BRIGHT en anderen. Van de Duitsche school betrekkelijk weinig: HUFELAND's *Enchiridion* misschien? Zij had nog niet veel degelijks te bieden. Uit een lange sluimering pas ontwaakt, moest zij zich nog voorbereiden tot haren leeuwensprong. Alleen van de Weener school begon de roem allengs tot ons door te dringen. Straks zien we SKODA's *Lehre der Auscultation und Percussion* opengesneden op SCHNEEVOOGT's tafel liggen.

De diagnose moest onzen jongen doctor als van zelf voeren tot de ziektekundige ontleedkunde. Maar was de gelegenheid tot het onderzoek van zieken beperkt, schaarscher nog was die tot het doen van lijkopeningen. En konden boeken de natuur vervangen?

Daar bereikt hij op eenmaal het toppunt zijner wenschen. Dr. HAGEMAN verlangt zijn ontslag als eerste geneesheer van

het buitengasthuis te Amsterdam, en, pas twee jaren als praktisch arts werkzaam, ziet SCHNEEVOOGT zich geroepen, hem op te volgen. Wat rijke oefenschool voor zelfstandig onderzoek! Wat heerlijke gelegenheid, om zijn hart te bevredigen!

SCHNEEVOOGT vroeg en verkreeg een uitstel van eenige maanden, om zich tot zijn belangrijke taak voor te bereiden. Een tweeledig doel stelde hij zich daarbij voor. Hij wenschte de ziekenhuizen en de krankzinnigen-gestichten te bezoeken, hier zoowel als in het buitenland, en in Frankrijk's hoofdstad, destijds den centralen zetel der geneeskunst, zich te oefenen in physische diagnostiek, de mannen werkzaam te zien, wier geschriften hem zoo groote belangstelling hadden ingeboezemd. Die korte reis was niet onvruchtbaar. Zijn geoefende blik, gescherpt door menschenkennis en algemeene ontwikkeling, had niet alleen meer en beter gezien dan de normaal-student, die met den hoogsten lof gepromoveerd was, maar zijn sympathische natuur, zijn fijne beschaving en gunstig uiterlijk hadden hem ook toegang verschaft tot vele mannen van den eersten rang, met wie hij in regelmatig verkeer bleef.

Zijn taak aanvaardt hij thans met moed en zelfvertrouwen. Hoe hij ze volbracht, poogde ik U te schetsen. Een paar jaren later vonden we hem in zijn gasthuis, meester op het gebied der diagnostiek, rijk aan pathologisch-anatomische kennis, zóó als ze door aanschouwing en onderzoek geboren wordt, en reeds in het bezit van een schat van therapeutische ervaring. Welke toekomst hij te gemoet ging, scheen niet twijfelachtig. Was hij niet als aangewezen voor den leerstoel der inwendige kliniek aan een onzer inrichtingen voor hooger onderwijs? En toch, de prognose heeft gefaald. Wij hebben zijn leven slechts te volgen, om daarvan den sleutel te vinden.

III.

Natuuronderzoeker, in den strengen zin des woords, was SCHNEEVOOGT niet. Hij heeft noch de lusten noch het lijden gekend, door CARL LUDWIG zoo treffend geschetst als diep gevoeld

Misschien stond hij ook nimmer nadenkend stil bij SCHILLER's diepzinnig woord:

Wer um die Göttin freit, suche in ihr nicht das Weib.

Of wist hij veeleer, dat des dichters woord wel eens bedriegt? Wie toch waarborgt, dat hij, die op den akker der zuivere wetenschap zaait, ook maaien zal? Is dit niet vaak eerst voor volgende geslachten weggelegd? En SCHNEEVOOGT wilde zelf de vruchten oogsten van zijnen arbeid. Geneesheer was hij, en zieken genezen beschouwde hij als zijn taak en als zijn recht.

SCHNEEVOOGT begon, zooals wij zagen, met de diagnostiek als de *conditio sine qua non* van alle therapeutische ervaring, en kwam zoodoende tot de pathologische anatomie, het materiëel substraat der diagnose.

Maar zou hij verder gaan?

MOLESCHOTT, de geliefde vriend van ons beiden, maakt, meen ik, ergens de opmerking, dat volkeren, voor wie de wetenschap meer middel is dan doel, vaak eerst door de vruchten oplettend worden op den boom en nu ook wel langs de takken en den stam naar de wortels afdalen. Overal zien we enkele individuën dien omgekeerden gang volgen. In HELMHOLTZ wordt de medicus physioloog, de physioloog physicus, de physicus mathematicus. 't Zou niet moeielijk zijn te bewijzen — indien er meer noodig ware dan het hier aangehaalde doorluchtige voorbeeld! — dat die gang zijn eigenaardige voordeelen heeft. Maar SCHNEEVOOGT had bij de revisie zijner studiën een langen weg te doorloopen. Van de pathologische anatomie moest hij tot de studie der pathologische processen komen, deze eischten een degelijke kennis der grondvormen en weefsels, en beide vorderden oefening met het mikroskoop. Indachtig, dat de Utrechtsche student, in 1842 geroepen, om anatomie en physiologie te doceeren, nog nooit een mikroskoop gezien had, buiten een zon-mikroskoop op een kermis, mag ik wel vragen, of het met den Leidschen beter was gesteld? — Aan de kennis der normale weefsels moest zich nu die hunner ontwikkeling aansluiten, te meer noodzakelijk, omdat, zooals spoedig aan het licht kwam, dezelfde ontwikkelingswetten ook de pathologische pro-

cessen beheerschen. En zou hij verder doordringen ook in den aard en de voorwaarden van het groote proces des levens, dan moest hij zijn kennis uitbreiden over het chemisme der stofwisseling en de zoo ingewikkelde physische verschijnselen van het levend organisme, tot welker juist begrip een grondige studie der natuur- en scheikunde alweder den weg banen moest.

SCHNEEVOOGT peilde de leemten zijner kennis en — ging den weg moedig op, die voor hem lag.

Zou hij den eindpaal bereiken?

Men vertegenwoordige zich de eerste jaren na 1840. Van het tijdperk, dat in de verte ruischte, toen SCHNEEVOOGT te Leiden was, klinken ons nu de mokerslagen in de ooren. Zij deden het oude gebouw op zijne grondzuilen waggelen. Maar er werd ook gearbeid aan opbouw. Kenmerkt zich de eerste phase van iedere periode door eene meer dan gewone bedrijvigheid, van zulk rusteloos streven en woelen, als wij thans aanschouwen, heeft de geschiedenis der biologische wetenschap geen tweede voorbeeld aan te wijzen. Het tooneel is naar Duitschland verplaatst. De nevelen zijn opgetrokken. Men heeft ingezien, dat alle bespiegeling ijdel is, die niet met waarneming en onderzoek te rade gaat. Deze treden in hunne rechten; maar, wel zorgende „das Kind nicht mit dem Bade auszuschütten", houden zij zich vast aan een groote gedachte, in de natuur-philosophie tot rijpheid gekomen: *dat in de kennis der wording het begrip van het wezen ligt opgesloten.* Aan die gedachte hebben wij de cellentheorie te danken, door SCHLEIDEN en SCHWANN gegrondvest (1838—1839), en deze verrijkt ons niet slechts met een gelouterde voorstelling omtrent voeding en ontwikkeling, maar wekt alom een ijver en belangstelling, die binnen korte jaren een nieuwe wetenschap in het leven roepen, waarvan we in HENLE's *Allgemeine Anatomie* het eerste organon begroeten. Dezelfde richting leert de harmonie der organische wezens terugbrengen tot de wetten van gewoonte, oefening en erfelijkheid, en de leer der descendentie kan niet uitblijven. Inmiddels gaf JOHANNES MÜLLER op physiologisch gebied den aanstoot tot de physische richting, die weldra de beste krachten tot zich trok en, merkwaardiger wijze, zich nog altijd door de groote

mannen van 1840 — LUDWIG en het edel driemanschap, waaraan hij zijn physiologie opdroeg — „den Freunden gewidmet" — het luisterrijkst vertegenwoordigd ziet. En te gelijker tijd wordt door een tal gewichtige onderzoekingen, waaronder die van MULDER over de eiwitachtige stoffen een eerste plaats innemen, een belangstelling uitgelokt voor physiologische scheikunde, die een tijd lang elke andere scheen te overvleugelen Op pathologisch gebied trachtte men hiermeê gelijken tred te houden. Eerst moesten hier de trawanten der levenskracht, die, door DU BOIS-REYMOND en MULDER in het hart getroffen, zelve ter nederligt, uit hare schuilhoeken worden verdreven, waarin het onzen wijsgeerig gevormden SCHNEEVOOGT niet moeielijk vallen kon, den genialen HENLE te volgen. Maar dan moest hier ook verder worden opgebouwd met dezelfde middelen en in denzelfden zin, als voor het gezonde leven geschiedde; en in de bouwstoffen kon hij alleen zich terecht vinden, die in de normale weefselleer de ontwikkeling der vormen door eigen aanschouwing had leeren kennen, in de physiologie, aan de hand der natuur- en scheikunde, de stoffelijke voorwaarden der levensverschijnselen had leeren verstaan.

Geen wonder, dat de biologische wetenschap velen harer oudere beoefenaren achter zich liet. Dat ook van de jongeren, zelfs wanneer ze het pathologisch gebied geheel konden ter zijde laten, bijaldien aan de fundamenten iets was blijven haperen, de grootste inspanning werd gevorderd, zullen velen met mij hebben ondervonden.

Onder ééne voorwaarde slechts had SCHNEEVOOGT de rusteloos ijlende kunnen inhalen: ware hij in die dagen geroepen geworden als klinisch leeraar, en hadde hij zich onverdeeld, rusteloozer nog, kunnen wijden aan alles wat hem daartoe moest stempelen. Maar ALEXANDER volgde SURINGAR op en SURINGAR ALEXANDER, en SCHNEEVOOGT bleef in zijn gasthuis, torschende al de zorgen en bezwaren daaraan verbonden, en meer en meer in allerlei maatschappelijke bemoeiingen gesleept. Reeds in 1847 is hij tot het bewustzijn gekomen, dat hij zich verder en verder verwijderde van het ideaal, dat hij gehoopt had te bereiken.

Intusschen begon zich om SCHNEEVOOGT reeds een kleine school te vormen. Aanvankelijk bestond ze uit zijne medegeneesheeren en internen. Als om strijd wedijverden onze beste studenten, om aan het buitengasthuis verbonden te worden. En wie niet tot de uitverkorenen behoorde — of om den beruchten gezondheidstoestand aan een *veto* zijns vaders had te gehoorzamen, zooals mijn vriend SNELLEN — sloten zich toch een tijd lang bij SCHNEEVOOGT's visite aan. Wat het onderwijs aan de Hoogescholen te wenschen overliet, trachtten velen door een bezoek in het buitenland — de scholen van Praag en Weenen hadden destijds de praedilectie — aan te vullen. Vandaar teruggekeerd, achtten zij zich geschikt, hunne taak in de maatschappij te aanvaarden, — op déze kleinigheid na: zij kenden geen therapie; zij konden geen zieken genezen. Om dat te leeren, zoo luidde de vox populi, moest SCHNEEVOOGT hun leidsman zijn. Daartoe getroostten zij zich elken dag de wandeling naar het afgelegen buitengasthuis.

SCHNEEVOOGT was inderdaad op zuiver medisch en therapeutisch gebied volkomen te huis. Van de Weener School had hij al het goede in zich opgenomen. Van ROKITANSKY's specieële pathologische anatomie, onder zijn krachtdadige medewerking door zijn tweeden geneesheer Dr. SCHRANT vertaald en met verwijzing op de voornaamste plaatwerken voorzien, gaf hij een merkwaardige aankondiging in de *Gids*, waarin hij aan het algemeene deel een zeer problematische waarde toekende, den lezer waarschuwende, het toch vooral niet op eene lijn te stellen met de onvergankelijke waarheden, in de specieële deelen weggelegd. En wij herinneren ons, hoe ROKITANSKY, met den moed der volkomenste zelfverloochening, die VIRCHOW's eerbied in zoo hooge mate afperste, den geheelen inhoud van dat eerste deel later ten offer bracht. SKODA was zijn meester: het kenmerkende zijner diagnostiek van physische *toestanden* had hij terstond gevat en gewaardeerd. Maar de kritiek, die alle therapeutische ervaring over boord wierp, om met de waarneming der zuivere ongestoorde processen te beginnen, het therapeutisch nihilisme, dat daarin zijnen grond meer dan zijne verontschuldiging vond, had hem niet besmet. Integendeel vaster

en vaster werd zijne overtuiging van de macht der therapie. „Ik ben" schreef hij een zijner vrienden, die van een klein gebrek gesproken, maar niet eens om raad gevraagd had „ik ben „zoo'n geacharneerd practicus, zoo'n eigendunkelijk therapeut" (het woord is eigendunkelijk gekozen) „dat ik mijn handen „weer niet t'huis kan houden.' Met het hart moet men leeren zieken genezen, en daarom was SCHNEEVOOGT er de groote meester in. Gelooft gij, dat ALBRECHT VON GRAEFE het glaucoma zegevierend zou hebben bestreden, als bij het vonnis van onafwendbare blindheid zijn hart niet gebloed had? Die zucht om te helpen drong ook SCHNEEVOOGT, zich ieder therapeutisch resultaat in te prenten, kennis te nemen van iedere bijdrage, het geprezene te toetsen, — te beproeven, waar andere middelen hem hadden in den steek gelaten. Hij was de *vir bonus medendi peritus*. Stellig lag er waarheid, al was ze wat sterk geformuleerd, in de opvatting onzer jonge medici, dat ze van SCHNEEVOOGT te leeren hadden, wat het gebouw hunner kennis moest bekroonen, de kunst, om zieken te genezen.

In de kleine bijzondere school van het buitengasthuis vormden zich velen, C. A. HEYNSIUS en DORN SEIFFEN, VERKOUTEREN en SCHRANT, ZEEMAN en HUET, VAN TRICHT en FABIUS, GUNNING en SNELLEN, MOLL en VOLLENHOVEN, — om slechts eenigen te noemen: onbekend zijn ook de namen dezer discipelen niet gebleven. Langs dezen weg niet minder dan door de ontelbare consultatiën, in belangrijke ziektegevallen door zoovele kunstgenooten gevraagd en op prijs gesteld, heeft SCHNEEVOOGT een blijvenden invloed op de therapie in Nederland uitgeoefend. Maar hoeveel grooter had die niet kunnen zijn, ware hij te rechter tijd geroepen geworden, om op een officiëel terrein als voorganger op te treden!

In één opzicht onderscheidde zich SCHRANT boven zijn overige discipelen. In hem openbaarde zich levendig de lust, om een werkzaam deel te nemen aan het onderzoek der ziekteprocessen, destijds aan de orde van den dag. De bewerking van ROKITANSKY, onder SCHNEEVOOGT's leiding, had daaraan wel de impulsie gegeven. SCHRANT was er niet ongelukkig in. VIRCHOW heeft mij zelf verklaard, met menige fijne opmerking van

SCHRANT zijn voordeel te hebben gedaan. Hoe SCHNEEVOOGT in dat streven behagen schepte!... 't Kon niet anders, SCHRANT moest hem op het terrein der pathologische histologie voor-uitstreven: SCHNEEVOOGT zag dit zeer wel in. En toch ging hij in zijn edelmoedigheid zoo ver, den tweeden geneesheer stilzwijgend van een deel zijner praktische taak te ontheffen. Mij is het altijd voorgekomen, dat SCHRANT in de laatste jaren van zijn verblijf aan het buitengasthuis van die edelmoedigheid wel eens misbruik maakte Maar ik wil er hem niet hard om vallen. Waar liefde in het spel is, het geldt ook van den hartstocht voor onderzoek, tracht men onwillekeurig, tot op — soms over de grenzen van het plichtmatige, tijd daarvoor af te zonderen. Dat starende vragen en dat vragende staren, gebogen over het mikroskoop, men moet het gekend hebben, om recht te gevoelen, hoe het ons geheele wezen in beslag neemt en voor alles paralyseert wat daar buiten ligt. — Het gevolg intusschen was dat SCHRANT weldra de man heette der medische wetenschap, SCHNEEVOOGT die der praktijk.

In 1848 werd het gesticht Meerenberg geopend. SCHNEEVOOGT had zijne krankzinnigen daaraan af te staan. Dat de Inspecteur SCHROEDER VAN DER KOLK hem, in de eerste plaats, als Directeur verlangde van dat modelgesticht, zal niemand verwonderen. Hij achtte SCHNEEVOOGT hoog als mensch en als psychiater en was er de man niet naar, zich te herinneren, dat deze vroeger, in een afzonderlijke brochure *), de wet op de krankzinnigen, door hem en zijn mede-inspecteur FEITH ontworpen, had bestreden. Trouwens SCHNEEVOOGT had de indirecte gevolgen dier wet, welke, in schijn, de bewaarplaatsen in stand hield, maar ze indirect ten gronde richtte, niet zoo ingezien als de schrandere METMAN, die daarom juist de wet als arglistig had veroordeeld; en daargelaten, wat in de bedoeling had gelegen, de Heeren Inspecteurs konden met de aan-

*) *Bedenkingen tegen de scheiding van geneeskundige gestichten en bewaarplaatsen voor krankzinnigen, aangenomen bij het wetsontwerp van* 1840. 8o Amsterdam. »Bij helderheid van beschouwing," zoo luidt hierover het oordeel van die dagen »getuigt zijn geheele opstel van levendige deelneming in eene edele zaak."

vankelijke uitkomsten tevreden zijn. SCHNEEVOOGT gaf aan het aanzoek intusschen geen gehoor Hij wilde zijn gasthuis trouw blijven, waar hij zware plichten te vervullen had. Overigens was hij ook te veel reeds in maatschappelijke bemoeiingen gewikkeld, waarvan hij zich kon noch wilde losmaken, om zich, zijner gezellige natuur ten spijt, in een afgelegen gesticht, zooals men zegt, te begraven. En SCHROEDER VAN DER KOLK was gelukkig, als Directeur een man te kunnen aanwijzen, wiens onbaatzuchtig karakter en liefderijke toewijding aan het lot der krankzinnigen, elders gebleken, — ik hoorde het getuigenis uit zijnen mond, — hem met de grootste achting voor diens persoon hadden vervuld.

Of SCHNEEVOOGT in die dagen nog ambitioneerde, buiten Amsterdam Professor der kliniek te worden, durf ik niet verzekeren. In Amsterdam waren „de plaatsen" bezet en het binnengasthuis in elk geval voor hem gesloten. Aan het toekennen van den titel van buitengewoon hoogleeraar, buiten bezwaar der stedelijke kas, en dan voor een specialiteit, neuropathologie, in verbinding met de leer der krankzinnigheid, waartoe het buitengasthuis ook het klinisch materiaal zou leveren, konden, zoo schijnt het, wel geen bezwaren in den weg staan. En toch ook daartegen kantten zich duistere machten. „Gij gevoelt sympathie genoeg voor mij", zoo schrijft SCHNEE„VOOGT in 1848, „om ongeduldig te worden naar de be„slissing van de Professorale zaak. Ik dank er u voor, maar „ik ben dat ongeduld reeds te boven. Het heen en weer „geslingerd worden heeft mij afgemat en ik ben onverschillig „geworden. In den strijd zelf heb ik het doel van den strijd „beter in het oog gevat, en dat doel komt mij soms voor ter „naauwernood al die agitatie van mijn gemoed waard te zijn. „Ik ben op het punt om apathisch te worden. Inderdaad, die „langzaamheid, waarmede alles hier gaat, demoraliseert en para„lyseert. Men gedoogt niet, dat het ijzer gesmeed wordt, dan „nadat het eerst lang bekoeld is; anders — zou men zich kunnen „branden; men spant hier de paarden niet voor den wagen, dan „nadat ze hunne jeugd en kracht verloren hebben; anders — „konden ze eens gaan hollen. Men beschouwt hier de men-

„schen evenals de wijnen. Hoe ouder, hoe beter — wat op „het vat is verzuurt niet, en men weet van de gisting geen „partij te hebben, bah! dat springt en sist zoo en maakt zoo'n „leven en zoo'n geblaas. — Hoe het zij, men zegt, dat het „voorstel reeds twee maanden klaar ligt, om in den raad ge„bracht te worden, maar het komt er maar niet."

Deze woorden vergunnen ons een blik in hetgeen er in en — ook buiten SCHNEEVOOGT omging. Genoeg, SCHNEEVOOGT werd eindelijk benoemd. Den 16den Juni 1851 aanvaardde hij zijn ambt, met een inwijdingsrede over *de physiologische eenheid van lichaam en ziel*. Zij levert een uitstekend betoog, dat iedere psychische uiting haar materieël substraat heeft, zoodat beide op physisch gebied onafscheidelijk van elkander zijn, en dat aan de beoefening der psychologie, zal zij vruchtbaar worden, dit beginsel moet ten gronde liggen. Zou hij hier „voor de hoogere denkvormen der logica" wel een bijzondere plaats hebben ingeruimd, wanneer hij niet had willen voorkomen, dat de tastbare waarheden, die hij had verkondigd, als materialisme konden worden uitgekreten? Deze óf overbodige óf vruchtelooze zorg zouden wij betreuren, wanneer wij daaraan niet de laatste schoone bladzijden zijner rede te danken hadden.

Met den aanvang der lessen in 1852 opende hij zijn cursus over neuro-pathologie. „Zijne theoretische lessen", zoo schrijft mij een zijner discipelen, „waarbij hij hoofdzakelijk van „ROMBERG gebruik maakte, werden door kliniek aan het ziek„bed opgehelderd, en vooral in de praktische toepassing van de „wetenschap blonk het talent van den welbespraakten en scherp„zinnigen leermeester uit. Zijn slag, om met alle menschen „om te gaan en de sukjectieve verschijnselen bij stoornissen „in het zenuwleven te doen waardeeren en uitkomen, zelfs „bij een soort van zieken, die weinig gewoon zijn, zich reken„schap van hunne gewaarwordingen te geven, kwam bij die „lessen duidelijk te voorschijn."

Dat was zijn speciëele onderwijs. Maar hooger nog werd op den duur het voorrecht geschat, zijne morgenvisite te mogen volgen, „zoo rijk aan praktische wenken, opmerkingen en vooral „therapeutische raadgevingen", waarvan velen zijner leerlingen

en oud-internen nog een dankbaar gebruik maakten, — toen het speciëele college, om het afgelegene van het gasthuis en het kleine aantal studenten, weinig meer bezocht werd. Bij zijn ontslag als eersten geneesheer in Maart 1872 hielden beide geheel op.

IV.

Con amore schetste ik SCHNEEVOOGT als hospitaal-arts. Zulk een man in zulk een gasthuis! Hoe dikwijls heb ik ook in het buitenland die tegenstelling gehoord! Want men kende er de schande van Amsterdam even goed als de voortreffelijkheid van SCHNEEVOOGT. De schande van Amsterdam! Zij kwam onder SCHNEEVOOGT's beheer van het buitengasthuis eerst in het volle licht.

SCHNEEVOOGT's medische administratie was uiterst nauwkeurig en volledig, en zoo doelmatig tevens, dat zijn opvolger tot op den huidigen dag niets beter wist te doen dan ze op denzelfden voet voort te zetten. De volharding en de trouw, waarmede SCHNEEVOOGT ook in de moeielijkste tijden aanteekening hield van de intercurreerende ziekten, — dat is van die ziekten, welke zich bij het dienstpersoneel en bij zieken, wegens andere ongesteldheden opgenomen, ontwikkelden, — kunnen anderen tot voorbeeld strekken. SCHNEEVOOGT had terstond ingezien, dat daarin de maatstaf der deugdelijkheid van het gasthuis te zoeken was. Het gasthuis stond bekend als zeer ongezond. Zijne aanteekeningen brachten dat ongunstig oordeel in cijfers. In de eerste jaren scheen hij den toestand nog niet wanhopig te achten. Wel vindt hij onoverkomelijke bezwaren in de ongezonde ligging van het gesticht, „door geen tonnen gouds te verbeteren," en de oorspronkelijk slechte localiteit, die de nadeelen dier ligging nog verergert; maar dankbaar erkent hij toch den goeden zin tot verbetering. Dien wist hij wakker te houden, en tal van wijzigingen in het huiselijk beheer en in de verpleging kunnen getuigen, dat hij, steeds strijdende onder de leus van het *fortiter in re suaviter in modo*, verkreeg wat te verkrijgen was. Maar bedroevend bleven de uitkomsten.

Geld en moeite bleken verspild te zijn. Zijn rapport van 1853 heft den sluier op. Hij toont aan, dat, terwijl in de jaren 1849 tot 1852 600 lijders met tusschenpoozende koorts waren opgenomen, in datzelfde tijdsgewricht de ziekte zich in niet minder dan 2430 gevallen in het gasthuis zelf had ontwikkeld. Nog meer verpletterend is een tweede rapport, in 1859 uitgebracht. In de jaren 1853—1859 werden weder 1687 zieken opgenomen met tusschenpoozende koorts en ontwikkelde zich de ziekte 5322 maal bij lijders aan uitwendige gebreken, 1555 maal bij de beambten. Van het geheele dienstpersoneel, 70 in getal, bleef *niemand* verschoond; de meesten kregen recidieven, sommigen tot 7 malen, nadat de koorts een tijd lang door chinine was onderdrukt geworden. En men meene niet, dat het organisme tegen die herhaalde recidieven bestand is. „Met bleek vaal gelaat," zoo schildert ons SCHNEEVOOGT de gevolgen, „met slappe spieren, met tragen bloedsomloop, met gestoorde spijsverteering, met een dof hoofd en „een koel hart, slepen zij, die lang aan tusschenpoozende koorts „geleden hebben, een leven voort, dat door kwijning en sukkeling gekenmerkt is, totdat doorgaans waterzucht ze den „dood in de armen voert."

Het najaar vooral was verderfelijk. Alléén in October 1841 stierven 7 personen aan kwaadaardige tusschenpoozende koortsen, in het gasthuis opgedaan. Onder de ingebrachte lijders kwam 95 maal roos voor; maar bij 233 lijders ontstond diezelfde gevaarlijke ziekte, nadat ze waren opgenomen. Hospitaalversterf was niet te weren en dreigde met dood en verderf. Met cijfers staaft hij de uitspraak: dat bijna d helft der lijders (6200 op 12902), die in het gasthuis hulp en genezing zochten, daarin óf verslimmering van hun lijden, óf nieuwe ziekten, óf soms wel den dood *door* het gasthuis moesten vinden: 269 menschen zag hij als slachtoffers sterven. Slooping van het gasthuis is het eenige redmiddel. „Caeterum censeo „zoo klonk zijn anathema" Carthaginem esse delendam." En de plaatselijke geneeskundige Commissie (gemeenteverslag over 1854), aan welke een onderzoek werd opgedragen, hechtte in de krachtigste bewoordingen aan dat vonnis haar zegel.

Het is hier de plaats niet, die geschiedenis voort te zetten. Ik constateer alléén, dat Amsterdam nog steeds arbeidende is aan de oplossing zijner gasthuis quaestie, nu straks 30 jaren geleden door FABIUS aanhangig gemaakt. Zoo moorddadige jaren, als SCHNEEVOOGT beleefde, zijn intusschen niet meer voorgekomen.

Ontelbare malen leed ook SCHNEEVOOGT zelf aan tusschenpoozende koorts. Zijn milt werd mede aangedaan. Chinine was zijn vade-mecum. Bij herhaling kreeg hij zelfs een gevaarlijke lymphangoitis van het been. Maar zijn sterk gestel kwam alles te boven. In den regel was zijn geestkracht tegen lichaamslijden bestand: ik heb hem zijn visite rustig zien ten einde brengen onder een aanval van tusschenpoozende koorts. Hij heeft echter ook zijn moedelooze dagen gekend. „Van daag „voor een week" zoo schrijft hij den 9 October 1855 „ben ik „van mijn reis teruggekomen. Ik kon mij bij den aanvang „in die pijnlijke eenzaamheid, bij dat gemis van elke bevredi„ging des harten, niet recht schikken. Die zware lucht, die „doffe menschen, dat akelige gasthuis, die treurige zieken, — „alles drukte mij loodzwaar op het hart. Mijn rede had veel „tegen mijn gemoed te kampen, en — ten slotte, de drukte van „den rosmolen, waarin ik weder voortgesleept werd, laat geen „al te droeve herinneringen en — geen al te ijdele wenschen „bij mij opkomen." En veertien dagen later: „Ik ben gelukkig „kig weer wat gewend, alhoewel de malaria mij al weder niet „verschoond heeft. Ik werd mismoedig en zou er wel hebben „willen uitloopen. Ware mij in die oogenblikken een beroep „naar elders heen voor de hand gekomen, ik geloof, ik zou het „zonder veel nadenken aangenomen hebben. Nu is de koorts„achtigheid, dank zij der chinine! weer geweken, en begrijp „ik, dat ik maar stil op mijn plaats moet blijven, tot dat het „moerasgif het laatste vonkje leven in mij uitgedoofd zal heb„ben." In December van hetzelfde jaar: „Het is hier weer schrikkelijk erg. . . ."

Maar genoeg, — men kent nu éene zijde van het leven van den veel benijden man: benijd, want — SCHNEEVOOGT had inmiddels een groote consultatieve praktijk gekregen. Een stoet van rijtuigen stond geschaard op het voorplein van het

6*

gasthuis, wanneer de visite was afgeloopen. Zou de hem toegekende titel van Professor dat wonder hebben verricht? 't Schijnt wel, dat hierbij een soort van „artificial selection" in het spel is, die reeds in den individu, zonder tusschenkomst van verdere geslachten, de qualiteit doet gedijen, waarin de bevoorrechting haren grond had. Daarbij kwamen de consultatiën in en soms buiten de stad. En bovendien, wat al bemoeiingen van anderen aard in verschillende richting! IJverig had SCHNEEVOOGT deel genomen aan de pogingen tot hervorming der geneeskundige aangelegenheden, die vooral van Amsterdam waren uitgegaan. En toen in den boezem der eerste Staatscommissie, die daaromtrent de Regeering had voor te lichten, zich een scheuring openbaarde, streed hij krachtig mede aan de zijde der minderheid, vertegenwoordigd door HEIJE, HENDRIKSZ den vader) en VAN DEEN. In onze geheele geneeskundige wereld vond dat streven weerklank. Werd RAMAER de schepper der maatschappij voor geneeskunst, SCHNEEVOOGT was er de ziel en het leven van. Op de algemeene vergaderingen was hij het middelpunt. Praesideeren was zijn specialiteit. Snel te begrijpen, nauwkeurig te formuleeren, tegenstrijdige meeningen te verzoenen, alle hartstochtelijkheid te weren, over kleine altercatiën heen te glijden, om in eens de hoofdzaak weer op het tapijt te brengen, nu eens schertsend, dan weer ernstig, maar altijd welwillend en met volmaakten tact, — het was zoo het eenvoudig uitvloeisel zijner natuur. Maar ook wanneer hij niet praesideerde, schaarde zich de menigte van kunstbroeders om hem heen. Hij kende ze allen, hij begreep ze allen, niet slechts het vurige jonge volkje, maar ook de oudere bezadigde representanten, — die trouwe eenvoudige, maar toch pittige figuren, — der noordelijke kringen, die met een glans van vergenoegen op het gelaat den vriendelijken eleganten Amsterdamschen Professor stonden aan te staren. Dat begrijpen had een diepen grond: het was niet slechts menschenkennis, het was menschenliefde, waarmede hij ook de harten won. Het behagelijke dier samenkomsten, de gezellige collegiale toon, de echte verbroedering der geneeskundigen, zonder welke al het streven der maatschappij ijdel blijven moest, zij zijn bovenal aan SCHNEEVOOGT te danken.

In den Amsterdamschen kring der Maatschappij, waarvan hij medeoprichter was, behartigde hij niet slechts de maatschappelijke, maar ook de wetenschappelijke belangen. In niet mindere mate mocht het genootschap ter bevordering der genees- en heelkunde zijne medewerking ondervinden. „Doorziet „de verslagen van dien tijd, „zoo sprak TILANUS, de zoon, „en „gij ziet SCHNEEVOOGT onder de voornaamste sprekers en een „deel uitmaken van alle Commissiën, die de beoefening der prak„tische geneeskunde ten doel hadden. Aan de eerste Commissie „over de epidemische constitutie van Amsterdam nam hij deel „en was na VAN COOTH rapporteur dier Commissie: de verslagen „over 1844, 1845 en 1846 zijn van zijne hand. Hij was „President der therapeutische sectie en in 1856 algemeen Voor„zitter. Met gelijke belangstelling was hij werkzaam in de Ver„eeniging ter beoefening van ziektekundige ontleedkunde, in de „Redactie van het geneeskundig tijdschrift, in het bestuur van „het ziekenfonds: overal was hij de ommisbare". De groote verbeteringen in de geneeskundige armenverzorging te Amsterdam, door HEIJE, als Lid van den Raad, op touw gezet en krachtig aangedrongen, waren op de meeste punten het resultaat van overleg tusschen HEIJE en SCHNEEVOOGT. Daaronder behoorde, dat er specialiteiten voor de stads armen werden gecreëerd en de polikliniek voor tinea capitis, huidziekten en syphilis onder zijn toezicht aan het buitengasthuis verbonden werd. Van hooge beteekenis zijn zijne bemoeiingen in de vereeniging voor ziekenverpleging. Deze weldadige instelling, waarvan HEIJE de grondlegger was, vond in SCHNEEVOOGT een warmen bevorderaar. De inrichting lag hem aan het hart: hij sprak er dikwijls van. Men weet, dat zij zich ten doel stelt, zieken te verplegen en Protestantsche pleegzusters op te leiden en tot het genoemde edele doel in bijzondere woningen kosteloos beschikbaar te stellen. SCHNEEVOOGT nu was niet slechts medeoprichter, bestuurder en tijdelijk Voorzitter, maar belastte zich vrijwillig met het onderwijs in het verplegen, dat een reeks van jaren iederen Dinsdag avond trouw door hem gegeven werd. Tot den bloei en de uitbreiding dezer instelling, bij de gedachtenisviering van haar 25-jarig bestaan, den 6 April 1869, door den

tijdelijken Voortzitter, den Heer STUART, V. D. M. welsprekend verkondigd, heeft SCHNEEVOOGT zoodoende op eigenaardige wijze bijgedragen: thans is, dank zij zijner langdurige bemoeiing, een goede verpleging daar traditioneel geworden.

Iedere hygienische vraag, iedere vorm, waaronder de geneeskunde weldadig in de maatschappij vermocht in te grijpen, kon op zijn belangstelling rekenen. Als lid der Vrijdagsche vereeniging verdedigde hij den 6den October 1848 de volgende stellingen:

1°. De bijzondere zorgen, die men tegenwoordig aan misdadigers en krankzinnigen wijdt en welke zich vooral in de verbeterde inrichting van gevangenissen en krankzinnigengestichten openbaren, zijn voornamelijk de vruchten eener verstandige philanthropie.

2°. Door het zoogenaamde Pensylvanische stelsel worden de bedoelingen dier philanthropie voor de misdadigers het best bereikt.

3°. Het bezwaar, daartegen aangevoerd, alsof dit stelsel het ontstaan van krankzinnigheid zou bevorderen, berust op geen genoegzame gronden.

4°. De scheiding der krankzinnigengestichten in geneeskundige gestichten en bewaarplaatsen is verwerpelijk en de relatieve vereeniging van beide in elk opzicht noodzakelijk.

Altijd gaf zijn hart het thema aan, waarmee zijn geest zich bezig hield.

Omstreeks denzelfden tijd bracht *de Gids* een uitvoerig artikel, waarin SCHNEEVOOGT als kampvechter optrad van het Pensylvanische stelsel, dat, in tegenstelling met het Auburnsche en andere, toen ter tijde hier als elders veel opgang maakte. Daarlatende, of SCHNEEVOOGT wellicht de grenzen overschreed, waarbinnen de toepassing van dat stelsel te verdedigen is, mogen wij aannemen, „dat een stem als de zijne gunstig moet hebben „gewerkt op de verbetering van ons in die dagen vooral in „menig opzicht ellendig gevangeniswezen."

Tot *de Gids* was SCHNEEVOOGT al vroeg in betrekking getreden, eerst als medewerker, later als lid der Redactie. Lag de aanleiding daartoe mede in zijn oude vriendschapsbetrekking tot BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, zijn algemeene kennis en zijn speciëele verhouding tot de medicina publica — in den ruimsten zin — qualificeerden hem daartoe bij uitnemendheid. Al

de bijdragen op te sommen, door SCHNEEVOOGT in die lange reeks van jaren, waarin hij tot de Redactie behoorde, in *de Gids* neergelegd, mag wel overbodig heeten: uit den aard der zaak verheffen zij zich zelden boven de literatuur van den dag, voor de ontwikkeling der wetenschap meestal van ondergeschikte beteekenis. Maar dat getuigenis mogen wij hem niet onthouden, dat de groote vraagstukken der openbare gezondheid, van hygiene, geneeskundige staatsregeling, krankzinnigenverpleging en dergelijke, gedurende al die jaren grondig door hem werden behandeld, en dat, in 't algemeen, op het geheele gebied, dat meer bijzonder kon geacht worden hem te zijn toevertrouwd, de kritiek, waar hij ze niet zelf op zich nam, door zijne tusschenkomst aan waardige handen werd toevertrouwd. Zijn verscheiden heeft in de Redactie een leemte achtergelaten, die misschien nog lang op hare aanvulling wachten zal.

Voor SCHNEEVOOGT was dat lidmaatschap tot in zijn laatste dagen een bron van genot. De betrekking, waarin het hem bracht met velen onzer uitnemendste critici, stelde hij op hoogen prijs; maar vooral waren het de wel bekende regelmatige samenkomsten met de keur onzer letterkundigen en geleerden, — leden eener Redactie, die hare taak ernstig opneemt, — waarin SCHNEEVOOGT bevrediging vond van dien drang naar algemeene kennis en beschaving, die hem nooit verliet. Wat hij wederkeerig in en voor dien kring geweest is, ZIMMERMAN heeft het met een warm hart in liefelijken vorm voor ons blootgelegd.

Genoeg, om eenig denkbeeld te geven van den omvang en de verscheidenheid van SCHNEEVOOGT's bemoeiingen.

V.

Inmiddels bleef hij trouw verbonden aan zijn gasthuis, gestaag levende in de hoop, zijn anathema vervuld te zien en elders een gasthuis te zien verrijzen, Neerland's hoofdstad waardig.

Daar brengt Augustus 1861 mij de heuchelijke tijding: „Schreeuw het maar uit op markten en straten, op bergen en „dalen, dat SCHNEEVOOGT gelukkig is...." Maar een zwaar offer zou dat geluk van hem vergen. De instructie van den

eersten geneesheer van het buitengasthuis bracht mede, dat hij in het gasthuis moest wonen. Zijn huwelijk zou dit onmogelijk maken. Maar zou de Amsterdamsche raad die bepaling van kracht verklaren op den man, die, met opoffering zijner gezondheid, de twee-en-twintig beste jaren zijns levens aan dat gasthuis had gewijd, en met wiens doorknede kennis en rijke ervaring geen ander, al ware hij met lijf en ziel aan het gasthuis vastgeklonken, zou kunnen wedijveren?

SCHNEEVOOGT's verlangen werd in beraad genomen en — gehouden tot hij, reeds gehuwd, in het buitenland vertoefde, verplicht zijn verblijf aldaar tegen zijn wensch te rekken, wilde hij door vestiging in de stad niet op het Raadsbesluit vooruitloopen. „Voor lang reeds," schreef hij mij, „zou ik zelf de „beslissing genomen hebben, als de liefde tot het gasthuis, de „hartelijke belangstelling der Regenten, en de moeielijkheid, „waar mijn materiaal voor het onderwijs van daan te halen, „mij niet tot dus verre hadden weerhouden. Ook vrees ik, „naar de inspraak van mijn gekwetste eigenliefde te werk „te gaan." 's Morgens staakten de stemmen — quandoque dormitans, had een van SCHNEEVOOGT's vrienden tegen eigen bedoeling gestemd, — en op de avondvergadering werd de gevraagde dispensatie *geweigerd*. „Ondankbaar Amsterdam!" mocht bij het hooren der beslissing wel uit SCHNEEVOOGT's borst opwellen. Het was voor hem een harde slag.

Waarin ligt toch de grond, zoo vraagt men, van de geringe sympathie, die SCHNEEVOOGT vond bij een deel der machthebbenden in de hoofdstad? Waarom geweifeld bij de benoeming tot Hoogleeraar, waarbij voor stad en Athenaeum slechts te winnen, niets te verliezen was? Waarom een dispensatie geweigerd, die in het belang van het gasthuis kennelijk werd gevorderd? En in die handelingen der machthebbenden openbaarde zich wel de algemeene geest. Waarom dan waren betrekkelijk velen den beminnelijken man, door anderen als op de handen gedragen, niet recht genegen? Ik geloof, juist om die beminnelijkheid. Men begreep hem niet, men vertrouwde hem niet. SCHNEEVOOGT was geen gewone Hollandsche figuur. Aan zooveel lieftalligheid en toegevendheid, zooveel wel-

willendheid en hulpvaardigheid, aan zoo warme betuiging van hartelijke belangstelling is men bij ons niet gewoon: men dacht aan geveinsdheid, minstens aan behaagzucht, — men zocht naar een doel, dat achter dat alles moest verborgen liggen. De zaak is eenvoudig deze, dat vele menschen gewoon zijn, de eigenschappen, die ze beoordeelen, een plaats te gunnen onder hunne eigen attributen, en bij velen past wat recht beminnelijk is daaronder zoo weinig als de zwaan onder de eenden in het sprookje van ANDERSEN. Zoo geeft wie een ander beoordeelt zich zelven prijs: hij verraadt wie hij is. Voegen wij daarbij een weinig afgunst — en nog iets van het zwarte monster, dat in iedere maatschappij met venijn rondsluipt, — en het houdt op vreemd te zijn, dat SCHNEEVOOGT harde beoordeelaars vond. Overigens ontging hij, zoo min als eenig sterveling, de gebreken zijner qualiteiten. Een handeling, die een ander leed zou doen, kon men nauwelijks van hem verwachten, ook waar de vriendschap, de billijkheid ze scheen te gebieden. Laat mij hier met leedgevoel bekennen, dat ik hem eenmaal mijne teleurstelling al te sterk deed gevoelen, vergetende, dat diezelfde goedheid, die mij zoo vaak had verkwikt, van zijne zonden de schuld droeg.

Twee jaren na zijn ontslag schrijft mij SCHNEEVOOGT: „Sedert „men mij mijn gasthuis ontnomen heeft, gevoel ik mij, hoe „huiselijk gelukkig ook, maatschappelijk gedesoeuvreerd. Ik was „er te veel mee samengegroeid; ik had mij al te lang en te „uitsluitend in die rigting bewogen; ik word langzamerhand te „oud, om nog eene andere betrekking te begeeren of eene „andere rigting in te slaan en moet dus in zooverre op het „verledene teeren, als ik daaruit het bewustzijn kan putten van „een zoo goed mogelijk besteeden tijd, terwijl het besef van „niet willekeurig dien werkkring verlaten te hebben, maar „daaruit door een kracht van buiten gestooten te zijn, mij al„thans den vrede met mij zelven laat behouden."

Van gekrenkte eigenliefde — nooit eenig blijk. Trouwens, hoogstens een paar maanden na de ondergane miskenning, kon zijn eigenliefde zich gestreeld gevoelen, indien ze daaraan behoefte had. PRUYS VAN DER HOEVEN, een der clinici

van Leiden (Leiden heeft het onschatbare voorrecht, er twee te bezitten voor inwendige geneeskunde) kreeg zijn eervol emeritaat. Wie zijn opvolger worden zou, hield reeds lang de gemoederen bezig. Allerlei raderen werden in beweging gebracht. Maar men vergat, dat de staatsman aan het roer was, die — op het gevaar af, de grenzen te overschrijden, waar een qualiteit tot een gebrek wordt — gewoon was, uit eigen oogen te zien en naar eigen inzicht te handelen. Deze staatsman ging bij SCHNEEVOOGT te rade, in de eerste plaats hem vragende, of hij zich voor de bedoelde betrekking beschikbaar stelde. SCHNEEVOOGT aarzelde niet, hij bedankte. In hoeverre buitendien beweegredenen in het spel waren, kan ik niet beoordeelen, maar zeker is het, dat zijn bescheiden zelfkennis wel in staat was hem te weerhouden. En toch werd in den clinicus, bij de arbeidsverdeeling, die zich ook te Leiden ingang had verschaft, niet meer die breede basis van theoretische kennis gevorderd, die SCHNEEVOOGT zich eenmaal als eisch gesteld had. Hij wees SCHRANT aan, die ook door PRUYS VAN DER HOEVEN als zijn opvolger gewenscht werd. SCHRANT werd benoemd. De geheele wereld weet, dat hij geen persona grata was. En toch was hij ontegenzeggelijk de man, dien men noodig had. Naast den geleerden en praktisch ervaren SURINGAR, die tot een oudere school behoorde, paste een clinicus, die de nieuwere wetenschap met praktijk verbond en in staat was, om deze op de grondslagen van gene te vestigen. Wie bij de keuze van Professoren op andere hoedanigheden let, als op bekwaamheid in de vakken, die zij te doceeren hebben, vindt zich doorgaans bedrogen.

Hetzelfde jaar nog zag SCHNEEVOOGT zich tot een betrekking geroepen, die hij met het volle bewustzijn, wèl te handelen, kon aanvaarden. Nooit was iemand beter op zijn plaats, dan SCHNEEVOOGT als Inspecteur der krankzinnigengestichten. „Toen „de hervormer van ons krankzinnigenwezen, later gedurende „ruim 20 jaren Inspecteur der gestichten, ons ontviel," zoo schrijft mij een onzer vrienden, „was er zoowel bij de ver„pleegde krankzinnigen, als bij hunne artsen, slechts één troost: „dat hij in zijn betrekking zou opgevolgd worden door SCHNEE-

„VOOGT, een man, die den overledene in ijver niets toegaf, in „kennis evenaarde, in jeugdiger opvatting van de wetenschap „en hare eischen misschien overtrof."

Dit getuigenis bevat de waarheid. SCHNEEVOOGT vereenigde met grondige kennis van het krankzinnigenwezen en de warmste belangstelling in het lot der krankzinnigen, een menschenkennis en een urbaniteit, die hem bij artsen en Regenten een grooten invloed verzekerden.

In de opvatting van SCHROEDER VAN DER KOLK en SCHNEEVOOGT lag zekere tegenstrijdigheid, die velen raadselachtig schijnen moest. Beiden postuleerden organische stoornissen als materiëel substraat der psychische afwijking, waarmede de eerste, — alsof dit noodig ware, om het materialisme te ontgaan, — een zeker dualisme wist te verbinden, terwijl de laatste een streng monisme huldigde. En intusschen was VAN DER KOLK én in de oorzakenleer én in de therapie veel meer materialist dan SCHNEEVOOGT, die onder de oorzaken 's menschen indrukken en hartstochten, bij de behandeling de psychische leiding geheel op den voorgrond bracht, — zeker op den deugdelijken pysiologischen grond, dat het „regimen mentis, quod medicorum est" de voeding der hersenen beheerscht en op het moleculaire normaliseeren — als ik mij zoo mag uitdrukken — der stoffelijke afwijkingen zoodoende op den duur veel vermag. De sleutel nu is dáárin te vinden, dat VAN DER KOLK de aan de stof gebonden automatisch- psychische werkingen door een hoogeren geest liet besturen, die, aan geen stoornissen onderworpen, buiten aetiologie en pathologie staat, zoodat deze beide in de toepassing beperkt bleven tot zoodanige stoornissen en werkingen, als VAN DER KOLK in geheel materiëelen zin opvatte en vooral met medicamenten meende te moeten bestrijden. Werkelijk schijnt mij de psychologische theorie hier de behandeling beheerscht te hebben.

Bij zijne inspectiën drong SCHNEEVOOGT door tot in de minste bijzonderheden van het gestichtsleven, van de verpleging en de administratie. Nooit verloochende zich daarbij „zijne „groote humaniteit jegens alle collegiën van Regenten, Direc„teuren en geneesheeren der gestichten, met welke hij daarbij „in aanraking kwam. Kon niet altoos dadelijk aan zijn ten

„nutte der zaak geuite verlangen worden voldaan, dan wist „hij plaats te geven aan werkelijk gegronde uit bijzondere of „plaatselijke omstandigheden afgeleide redenen, die uitstel deden „verlangen. Droeg echter het aangevoerde in enkele gevallen „het kenmerk van gezochtheid of van gebrek aan goeden wil, „dan wist hij, zonder ook dan nog van zijne humane vormen „af te wijken, op krachtige wijze te doen gevoelen, dat hij „geen dupe was van schoon schijnende, maar niet ernstig ge„meende toezeggingen of beweringen." Zoo luidt het getuigenis van zijn geachten mede-Inspecteur.

„Streng was hij," zoo schrijft mij een der Directeuren, „wan„neer hij met den arts van een gesticht alleen was, streng en „onvermoeid in het onderzoek der verpligte en vrijwillige aan„teekeningen, maar dan ook streng regtvaardig in zijn getui„genis van het gevondene. De lof, dien hij aan den arts kon „toebrengen, sprak hij in zijn verslagen en gesprekken met „de Regenten luide uit, de altijd bescheiden aanmerkingen „gingen niet verder dan het oor van hem, die het betrof." Ook met de lijders stelde hij zich in verband, en zij vergolden het hem met een warmen handdruk, dat hij hun steeds zoo vriendelijk te gemoet kwam. Te Meerenberg worden nog steeds een aantal krankzinnigen verpleegd, aldaar overgenomen uit het buitengasthuis te Amsterdam, waar zij in vroegere jaren door Schneevoogt zelf waren behandeld. „Het was aan„doenlijk," zoo schrijft mij de Heer Feith, „er telkenmale „getuige van te wezen, hoe die allen zich zijner niet slechts „herinnerden, maar hem nog als met kinderliefde bleven aan„hangen. Dit schouwspel gaf aan het zoo menschlievend hart „van Schneevoogt meer genot te smaken, dan al hetgeen door „anderen op verschillende wijze tot erkenning van zijne veel„zijdige verdiensten immer gezegd was of verder mogt worden." De verslagen, aan de regeering uitgebracht, het werk der beide Inspecteuren, worden geroemd als „een blijvend getuigenis van „hun talent, om geen enkele wetenswaardige bijzonderheid over „het hoofd te zien, maar de fata der krankzinnigen-verpleging „tot een afgerond geheel te maken, zoo volkomen, dat er elders „nauwelijks een voorbeeld van wordt gevonden."

Reeds bij het leven van VAN DER KOLK schijnt door de Inspecteurs eene herziening der wet van 29 Mei 1841 te zijn op touw gezet. Diep doordrongen van de noodzakelijkheid dier herziening, gordde SCHNEEVOOGT zich krachtig aan, om de moeielijkheden te overwinnen, die zich daarbij in den weg stelden. Van het einde van den strijd mocht hij geen getuige zijn. Wie zijn uitvoerig artikel leest in *de Gids*, naar aanleiding eener brochure van Dr. DONKERSLOOT, zal zich overtuigen, hoezeer de gewichtige maatschappelijke belangen, die hierbij in het spel zijn, hem ter harte gingen. Het was misschien het laatste ideaal zijns levens, het ontwerp, dat zijnen weg tot de wetgevende vergadering maar niet scheen te kunnen vinden, eenmaal tot wet verheven te zien.

„Alvorens de betrekking van Inspecteur te aanvaarden", zoo wordt mij bericht, „verzekerde zich SCHNEEVOOGT, dat zijn „mede-Inspecteur bereid was, met hem krachtig samen te werken „tot het bereiken, zooveel mogelijk, van twee hoofdoogmerken, „als: 1o. het bevorderen, dat nieuwe gestichten, zoo die wierden „vereischt, op het land en niet in de steden tot stand kwamen, „2o. het, zoo mogelijk, daarhenen te leiden, dat de psychiatrie „op de hoogescholen werd onderwezen, en het bijwonen van het „onderwijs verpligtend werd gemaakt, zoowel om bij de stu„denten den grondslag te leggen, om zich tot bekwame geneesheeren voor de krankzinnigengestichten te kunnen vormen, als „om te bewerken, dat alle toekomstige geneesheeren zich het „onderwerp genoegzaam eigen konden maken, om over het al „of niet bestaan en over den aard der krankzinnigheid met „zooveel kennis van zaken te oordeelen, dat aan hunne verkla„ringen daaromtrent zoo door den burgerlijken als door den „strafrechter het vereischte vertrouwen kan worden geschonken".

Die medewerking werd hem volgaarne toegezegd.

Van zijne pogingen nu tot bevordering van het psychiatrisch onderwijs mocht hij reeds eenige vruchten zien in de benoeming van Dr. VAN DER LITH te Utrecht tot buitengewoon Hoogleeraar, terwijl hij ook zelf gelegenheid had gevonden, zijne lessen aan het Athenaeum Illustre te Amsterdam weder op te vatten en uit te breiden. Met zijn verwijdering uit het

buitengasthuis had hij zich genoodzaakt gezien, zijn onderwijs te staken. Zoo groot was SCHNEEVOOGT's prestige, dat zijn opvolger, hoe vriendschappelijk en dankbaar hem gezind, bij de bestaande dienstregeling, tot vestiging zijner positie zich verplicht achtte, diens verlangen, om de patiënten van het gasthuis voor zijn onderwijs te bezigen, te weerstreven. en het binnengasthuis — was en bleef voor SCHNEEVOOGT gesloten. Maar de belangstelling voor het Athenaeum kon in zijne borst niet worden uitgedoofd. Toen HEIJNSIUS naar Leiden ging (1866), schreef SCHNEEVOOGT: „voor het Athenaeum alweer een groot „verlies, dat mij weer pijnlijk de lauwheid en flauwheid van „Amsterdam omtrent deze instelling van hooger onderwijs doet „gevoelen. Had Amsterdam toch zijn belang ingezien, dan „had het er reeds lang voor moeten zorgen, dat de positie der „Professoren zoodanig geworden was, dat men ze niet zoo ge„makkelijk kon weghalen. Wat hebben we al niet in de „laatste tijden verloren: MIQUEL, VETH, BUYS, BAUMHAUER, „HEYNSIUS! Doch waartoe mij bedroeven of ergeren? Het helpt „toch alles niet! Kon ik mij maar gemakkelijker losscheuren „van hetgeen ik eens heb liefgehad; kon ik een doel, waarnaar „ik eens begonnen ben te streven, omdat ik het voor goed „hield, maar gemakkelijker laten varen, als ik toch zie, dat het „onbereikbaar is, en dat de menschen, die het moeten helpen „bereiken, er geen sympathie voor hebben."

Toen later Amsterdam de krachtige hand aan de verbetering van het Athenaeum legde, alvast wat het natuur- en geneeskundig onderwijs betreft, juichte hij. Voor zich zelven verlangde hij niets dan het recht en — de gelegenheid, om onderwijs te geven. Na een gedwongen rust van zes jaren, zag hij zich in staat gesteld, den 20 Januari 1868 zijne lessen op nieuw te openen. In een inhoudrijke rede sprak hij over den ontwikkelingsgang en den omvang der hedendaagsche psychiatrie. Kennis dier specialiteit, wier verband tot andere wetenschappen hij ontwikkelt en wier wortels hij in alle maatschappelijke toestanden tot in de schuilhoeken van 's menschen hoofd en hart vervolgt, eischt hij tot in zekere mate van iederen geneeskundige. Maar hij tempert voorbarigen ijver. „In al

„uwe studiën", zoo spreekt hij zijnen leerlingen toe, „moet, even-„als in de geheele wetenschap zelve, een geleidelijke opvolging, „een vaste gang en een onwrikbare orde heerschen. Het eene „moet op en uit het andere volgen. Anders ontstaan verwar-„ring in uwe begrippen, leemten in uwe kennis, onvastheid in „uwe kunst." Had hij zelf daarmeê te strijden gehad, en was hij vergeten, hoe die strijd de krachten sterkt? Zeker, neen, maar hij richtte zich tot de „Durchschnittsköpfe" zooals VON GRAEFE ze noemt, en wie zal ontkennen, dat voor deze zijn voorschrift gelden moet?

De opvolger van SCHNEEVOOGT, die inmiddels vergunning had verkregen, buiten het gasthuis te wonen, had zich, bij de gewijzigde organisatie, in staat gezien aan den wensch van SCHNEEVOOGT gehoor te geven en de in het buitengasthuis verpleegden voor diens kliniek beschikbaar te stellen. Gretig maakte SCHNEEVOOGT hiervan gebruik, om aan zijn onderwijs meer uitbreiding te geven. „Ik geef tegenwoordig veel college", zoo schrijft hij 1869, „'s Maandags en Vrijdags practische psychiatrie, in het „buitengasthuis van 3—½ 5. Donderdags theoretische psychia-„trie (vooral psychologie) en Woensdags gerechtelijke psychologie „voor medici en juristen. Ik heb er pleizier in, en de jongelui „komen vrij trouw op". De waarheid is, dat die lessen hoog gewaardeerd werden.

Ook in betrekking tot het tweede punt, waaromtrent hij bij zijn optreden zekerheid verlangde, „mocht hij in zijn laatste „levensjaar" zoo schrijft mij zijn ambtgenoot „het genot sma-„ken, dat het eerste nieuwe gesticht, dat na zijn optreden tot „stand kwam, op het land werd opgericht op eene in alle op-„zigten daarvoor zeer geschikte plek te Rosmalen, een klein „uur van 's Hertogenbosch. Bij de eerste (helaas voor hem „tevens de laatste) officieële inspectie van dit gesticht, drukte „hij de voldoening, die zijn hart daarbij smaakte, op de meest „krachtdadige wijze uit met den wensch, dat vele vermogenden „in den lande die nieuwe inrigting mogten zien, en, evenals „hij, overtuigd worden van het heil, dat zij voor ongelukkigen „sticht, opdat zij zich gedrongen gevoelden, haar hij hunne „uiterste wilsbeschikkingen te bevoordeelen. Hoe diep uit het

„hart die wensch ontsproot, bleek daaruit, dat hij er, in het „bijzijn der geneesheeren van het gesticht, onmiddellijk op liet „volgen: „„Ik zal Coudewater (dat is de naam van het gesticht) „„in mijn testament bedenken"" „niet voorziende, dat hij „slechts weinig dagen daarna door een plotselingen dood zou „verhinderd worden aan die edele inspraak van zijn gemoed „gevolg te geven."

VI.

Doodelijk vermoeid kwam hij van die Inspectie-reis, bij eene schier ondragelijke hitte in het begin van Augustus ondernomen, op zijn geliefd Heienoord terug. Hij had er zoo gelukkige dagen gekend. Hij vond er zoo de volle bevrediging zijner wenschen. In vroegere jaren had hij veel gereisd. Hoe gaarne zou ik over onze ontmoetingen met LUDWIG en BRUECKE, met SPIESS en BAUM, met OPPOLZER en ROKITANSKY, met VON GRAEFE en BOWMAN, en met zoovele anderen, wier sympathie hij in een oogwenk veroverde, hier uitweiden! SCHNEEVOOGT verstond het reizen. Maar sedert hij zijn Heienoord had, kon alléén het uitzicht op een heerlijk muzijkfeest hem nog voor eenige dagen wegtroonen. Het was zoo ten volle aan zijne ontvankelijke natuur besteed. „Het muziekfeest was prachtig", zoo schreef hij mij slechts weinige weken vóór zijn dood. „O! die goddelijke „negende symphonie. De JOACHIMS hebben zich zelven over- „troffen. Nog nooit hoorde ik zoo volmaakt spelen en zingen."

Zag hij zijn vrienden gaarne in zijn gezellig huis te Amsterdam, op Heienoord kende zijne gastvrijheid geen grenzen. Zijn vrienden moesten deelen in zijn geluk. En het was hun inderdaad een verkwikkend gevoel, getuige te zijn van zijn groote ingenomenheid met dat geliefkoosd verblijf, waar de blik zweefde over de schoonste landsdouwen van ons bekoorlijk Gelderland. Maar SCHNEEVOOGT was buitendien een meester in het plegen van gastvrijheid. 't Was alsof hij zich het schoone voorschrift van BRILLAT-SAVARIN had ingeprent: „Convier quelqu'un, c'est se „charger de son bonheur pendant tout le temps qu' il est sous notre „toit." En hij had meer geleerd van den geestigen schrijver der

Physiologie du goût, — wat hij intusschen waarlijk voor zichzelven niet najoeg, maar voor zijn vrienden zoo gaarne ten beste had. Hun ten gevalle had hij het goede leeren waardeeren en wenschte nu ook de voldoening, het door hen gewaardeerd te zien. Daarin lag iets kinderlijks, waaraan men gaarne toegaf.

Men zou zich bedriegen, indien men meende, dat SCHNEEVOOGT hier louter voor uitspanning leefde. Integendeel werken was hem een behoefte, en hij werkte veel. Hij behoorde tot die bevoorrechte naturen, wier hersenen nooit vermoeid zijn. Meer dan vier uren slaap behoefde hij niet. In het holle van den nacht en bij het krieken van den morgen zat hij in zijn kabinet. Bij zijn veelvuldige werkzaamheden van allerlei aard, kwam de uitgebreidste consultatieve praktijk. Men wijst wel eens op het „dat Galenus opes"; maar men weet, dat SCHNEEVOOGT die hulp van GALENUS ontberen kon. Hij was gelukkig in het vertrouwen, dat hij genoot, gelukkig vooral in het heil, dat hij kon aanbrengen. Dat was zijn éénige drijfveer. Zelfs ging hij voort, twee dagen per week voor zijn huis-praktijk te Amsterdam af te zonderen, hoezeer de drom van patiënten, die ons daarbij als in een tooverlantaarn voorbijgaat, onophoudelijk de volle inspanning van den geest, actief en receptief, vorderende, in de hoogste mate afmattend is ook voor de sterkste hersenen. Nooit ook bleef een brief, hetzij van geneesheer, hetzij van patiënt, onbeantwoord, en hij ontving ze bij dozijnen. Verklaren laat zich zijne kolossale arbeidskracht slechts daardoor, dat hij zich al vroeg doordrongen had van de gulden zinspreuk, waarin ook onze grootste staatsman zijne kracht zocht: *ago quod ago*. Hij kende geen agitatie. Hij had voor alles tijd. Bij de kleinste zaken was hij *totus in illis*. Daarbij bezat hij het groote voorrecht, lichamelijke stoornissen weinig te gevoelen Zij hielden hem niet bezig. Dat gold voor kleine plaatselijke gebreken, verwondingen en anderszins, zoowel als voor koorts, asthma of vermoeidheid. Onder een koortsaanval, ik meen het reeds gezegd te hebben, zag ik hem zijne visite maken. Ik heb niemand gekend, bij wien het orgaan van den lust zoo praevaleerde boven dat van den onlust.

In den zomer van 1871 was ik herhaalde malen op Heien-

oord. Ik vond SCHNEEVOOGT zeer veranderd. Zijn corpulentie, waaraan erfelijke aanleg niet vreemd was, scheen nog toegenomen. In zijn trekken lag iets vermoeids, iets slaperigs, bijna iets doodelijks; de kleur der lippen en van het gelaat speelden in het paarse: er waren vele teekenen van gebrekkige circulatie; bij eenige beweging steeg zijn asthma op schrikbarende wijze. Hij hoestte en heette „verkouden." Zijn vrouw was bij wijlen zeer bezorgd. Ik stelde haar gerust, maar sprak ernstig met hem. Ik hield hem voor, dat, bij de groote hitte vooral, zijn gangen naar Amsterdam en zijn Inspectie-reizen te vermoeiend waren, dat hij zich sparen moest, wilde hij zijn leven niet in gevaar brengen.

Hij gaf mij alles toe. Wel kostte het hem moeite, zijnen vriend FEITH, met wien hij zoo gaarne samen werkte, in den steek te laten. Maar hij was dan toch besloten. Zelfs wees hij zijn opvolger aan. Zijn huispraktijk te Amsterdam, die hij reeds tot één dag per week beperkt had, zou hij er geheel aan geven.

SCHNEEVOOGT had reeds vroeg leeren sterven. Zoovele vrienden, zoovele dierbare betrekkingen had hij zien heengaan: de dood was hem gemeenzaam geworden, hij was er mee verzoend, in die mate dat hij soms vergeten kon, dat hij voor anderen nog iets afschrikkends had behouden. Hij berustte trouwens volkomen zoowel in de eeuwige groote wetten der natuur als in hetgeen hem daaruit wedervoer in het bijzonder. Hij wist: *zóó* als het was, *moest* het zijn en moest het *goed* zijn. Dat was zijn Amen! Daarnaast was plaats voor hopen en vertrouwen, waar het weten ons ontzegd is. Zijne vrouw der wanhoop ter prooi achter te laten, dat was zijn éénige bekommernis. Hij had maar al te zeer ondervonden, hoezeer zij — in schijn de normale praktische vrouw — steun en leiding noodig had. Hoe droevig heeft zich zijn angstig voorgevoel bewaarheid! „Wanneer ge aan SCHNEEVOOGT denkt" zoo las men in een harer brieven „denk dan ook aan zijn arm vertroeteld en be„dorven kind, dat er zich maar niet aan wennen kan, hem „te missen". Inderdaad had hij zijn plichten, zijn moeielijke plichten tegenover haar hoog opgenomen, — in den waren zin des woords voor haar geleefd.

Nog ééne inspectie en dan zou hij rust nemen. Het was,

zooals wij zagen, de laatste. Zijn asthma nam toe: de circulatie-bezwaren waren stijgende. Hij hield zich echter staande en klaagde niet. In den nacht schreef hij nog een paar brieven en legde zich daarop ter ruste. Daar ontwikkelde zich de circulus vitiosus in de reeds gestoorde hoofdverrichtigen des levens, waarvan de dood het gevolg is. De rust ging in de eeuwige rust over. Een paar dagen later stonden wij aan zijn graf. Zijn vriend, de predikant VAN MARKEN, toevallig uit het buitenland tot ons getreden, sprak een hartelijk welgemeend woord: een oude trouwe dienstknecht wilde spreken, maar bracht het, in tranen uitbarstende, niet verder, dan „Edele Meester, Weldoener van arm en rijk!"

Een' goed mensch dekte de aarde, — vir bonus medendi peritus. De door SCHNEEVOOGT nagelaten sporen zijn minder gemakkelijk te volgen dan de invloed van den man, die zijn krachten meer uitsluitend op één punt concentreerde. Maar ze zijn even onvergankelijk. Hij heeft duizenden menschen gelukkiger, duizenden door woord en voorbeeld beter gemaakt. Dat leeft onuitwischbaar voort in hunne geslachten. Dat gaat in de eeuwigheid niet onder. Het is de onsterfelijkheid, die wij kennen, naast die waarop wij hopen.